

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42
Şubat 2016 February 2016
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TÜRKÇE-FARŞÇA MANZUM SÖZLÜKLERDEN TUHFE-İ ŞEMSÎ ONE OF THE TURKISH-PERSIAN VERSE DICTIONARIES TUHFE-I SEMSI

Mesut Bayram DÜZENLİ *
Muhittin TURAN **

Öz

Bir Mevlevî müntesibi olan Şemsî Dede tarafından 17.yy.da kaleme alınmış olan *Tuhfe-i Şemsî* isimli eser, Türkçe-Farşça manzum bir sözlüktür. Mukaddimesinden anlaşıldığına göre müellif, eserini hazırlarken *Tuhfe-i Şâhidî*, *Bostan*, *Gülîstan*, *Mesnevî* gibi eserlerden istifade etmiştir. Bu çalışmamızda *Tuhfe-i Şemsî*'nin kısa bir değerlendirmesini yaparak çevriyazı metnini ilim dünyasının istifadesine sunmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Tuhfe-i Şemsî, Türkçe-Farşça Manzum Sözlük.

Abstract

The work named Tuhfe-i Semsî, in the 17th century, penned by Şemsî Dede, who was a Mevlevî, is a Turkish-Persian poetical dictionary. As understood from the preface, the author, while preparing his work, benefited from the works like Tuhfe-i Şahidi, Bostan, Gülîstan, Mesnevi. In this study, after making a brief evaluation of Tuhfe-i Semsî, along with the implementation of writing translation, we have attempted to present the essay to the use of scientific community.

Keywords: Tuhfe-i Semsî, Turkish-Persian Verse Dictionary.

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde geçen, anlamları herkesçe tam olarak çözülemeyen ve bu yüzden "garip" tabiriyle ifade edilen kelimelerin anlaşılmasını ve ezberlenmesini sağlamak amacıyla yazılmaya başlanan manzum sözlükler, bilhassa ihtiva ettikleri arkaik kelimelerle sözlük olmalarının dışında, kültür taşıyıcısı vazifesi de görmüşlerdir. Manzum sözlükler, Sıbyan Mektebi adı verilen ilk eğitim kurumlarında ilim öğrenmeye başlayan öğrencilerin, kendi yaş ve yetenekleriyle mütenasip bir şekilde, ilim sahasına etkili ve hızlı bir şekilde dâhil olmalarına vesile olmuştur. Bu tür sözlükler, her ne kadar Sıbyan Mektepleri'ndeki çocuklar için hazırlanmışsa da, bilhassa medrese, tekke ve dergâhlarında ilimle meşgul olan insanların eğitilmesinde de müracaat edilen önemli kaynaklardan biri olmuştur. Aruzun kısa kalıplarıyla ve küçük bölümler/kıt'alar hâlinde yazılmış olmaları, hacimce küçük olan bu sözlüklerin ezberlenmesini kolaylaştırmıştır. Manzum sözlükler, okuyucusuna yabancı kelimelerin yanı sıra gramer, ses bilgisi, aruz, şiir tekniği gibi alanlarda da bilgiler sunmaları hasebiyle ayrı bir öneme sahiptir. Sadece Türkçe-Farşça değil, Türkçe-Arapça, Türkçe-Farşça-Arapça... olarak da kaleme alınan manzum sözlüklerin, dil ve edebiyatımız için ne denli önemli bir yere sahip olduğunu, bütün bu özellikleri ortaya koymaktadır.

Anadolu'da yazılan ilk manzum Türkçe-Farşça sözlük olarak, Hüsam b. Hasan el-Konevî (öl. 1399)'nin *Tuhfe-i Hüsamî* isimli eseri kabul edilir. Bu eser, Klasik şiirimizde sözlük geleneğinin öncüsü olmuş; bu gelenek içinde yazılan *Tuhfe-i Şâhidî* ve *Tuhfe-i Vehbî* isimli sözlükler de Divan edebiyatında önemli izler bırakmış ve kendilerinden sonra gelen manzum sözlüklere kaynaklık etmişlerdir. Çalışma konumuzu oluşturan *Tuhfe-i Şemsî* isimli eser, Mevlevî müntesibi Şemsî Dede tarafından 17. yüzyılda kaleme alınmış bu tür Türkçe-Farşça manzum sözlüklerden biridir. Mukaddimesinden anlaşıldığına göre müellif, eserini hazırlarken *Tuhfe-i Şâhidî*, *Bostan*, *Gülîstan*, *Mesnevî* gibi eserlerden istifade etmiştir. Bu çalışmamızda, *Tuhfe-i Şemsî*'nin kısa bir değerlendirmesi yapıldıktan sonra çevriyazı metni, ilim dünyasının istifadesine sunulmaya çalışılacaktır.

Şemsî Dede

Tezkireler ve diğer biyografik kaynaklarda, Şemsî Dede hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Müellifin kendi eserlerinde de hayatına dair tatmin edici bir malumat yoktur. Bu yüzden, müellif hakkında söyleyebileceğimiz, eserlerinin nüshalarının zahriye kısımlarında yer alan bilgilerden ve en eski nüshanın istinsah tarihinden elde edebildiğimiz neticelerden ibarettir. Müellifin, *Cevâhîrî'l-Kelîmât* ve *Tuhfe-i Şemsî* isimli eserlerinin zahriyelerinden ve iç sayfalarından anlaşıldığına göre Şemsî Dede, "Dede" unvanını almış bir Mevlevî müntesibidir. Yine *Cevâhîrî'l-Kelîmât* istinsah tarihi belli olan en eski nüshasından yola çıkılarak (Tarama Sözlüğü, 2009: C I, s. XIX), kendisinin, 17.yy.da (H 1077, M 1666/67'den önce) yaşadığı söylenebilir.

* Yrd. Doç. Dr., Siirt Ü, Fen-Edebiyat Fak., Türk Dili ve Edebiyatı Böl., asiyan_43@hotmail.com

**Yrd. Doç. Dr., Bülent Ecevit Ü, Fen-Edebiyat Fak., Türk Dili ve Edebiyatı Böl., muhit_33@hotmail.com

Eserleri

1. Cevāhirü'l-Kelimāt

Arapça-Farsça manzum bir sözlüktür. Eser, mesnevi nazım şekliyle ve “fe’ilātün mefā’ilün fe’ilün” vezniyle kaleme alınmış bir mukaddime ile, her biri 9 beyitten müteşekkil 61 kıta ve toplamda 643 beyitten ibarettir. Eserin tespit edilebilen 7 nüshası vardır. Eserini kaleme alırken Şāhidī’nin tesirinde kalan Şemsī Dede, sebab-i telif bölümünde dostlarının, Şāhidī ve Lügat-ı Feriştah gibi eserlerin vücuda getirilmesi gerektiğini söylemesi üzerine, kendisinin de insanların ilim hayatına katkıda bulunacak bir sözlük yazmayı düşündüğünü ifade etmektedir. (İlhan, 1997: III-X; İma-moğlu, 1993: 8).

2. Tuhfe-i Şemsī

Türkçe-Farsça manzum sözlüklerden 1514’te kaleme alınan *Tuhfe-i Şāhidī*¹’den etkilenecek yazılmış *Tuhfe-i Şemsī*’nin tespit edebildiğimiz tek nüshası, Konya Mevlana Müzesi Müdürlüğü Türkçe Yazma Eserler Bölümü’nde olup 3149 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. Söz konusu nüshanın özellikleri şöyledir:

Nüsha, desenli mukavva bir cilt içinde 210 x 145 mm ebatlarında olup 23 varaktan ibarettir. Aharlı kâğıt ve harekeli nesih hattın kullanıldığı nüshanın varaklarında 17 satır bulunmaktadır. Söz başları kırmızı mürekkeple gösterilmiştir. Eser, çift sütun şeklinde yazılmış olup, sütunlar kırmızı cetvel içine alınmıştır. Nüshanın müstensihisi belirsizdir. Nüshada, istinsahın tarihine dair bir kayıt (ferağ, ketebe kaydı gibi) olmamakla birlikte, zahriye ve iç kapak kısmında H 1244 (M 1828/29) tarihi bulunmaktadır. Eserin ismiyle ilgili olarak, cildin iç yüzünde *Tuhfe-i Şemsī Dede* ve hemen altında da *Nazire-i Tuhfe-i Şāhidī*, zahriye kısmında *Nazire-i Şāhidī-i Şemsī Dede* ifadeleri yer almaktadır. Zahriyedeki ismin aynısı, 1b’de eserin başlık kısmında da geçmektedir. Nüshanın 3b numaralı yaprağının derkenarında ise *Tuhfe-i Şemsī* ismi bulunmaktadır. Esere müellif tarafından herhangi bir isim verilmemiştir. Müellif, sebab-i telif kısmında *Tuhfe-i Şāhidī*’den de faydalandığını belirtmekle birlikte (B.63)², eserini ona nazire olarak yazdığını ifade etmemiştir. Dolayısıyla, üzerinde çalıştığımız bu eserin isminde geçen “nazire” ifadesi, kanaatimizce esere -okuyunların takdiri sonucu- sonradan ilave edilmiştir. Kaldı ki, nüshanın gerek zahriye ve gerekse eserin başlık kısmında yer alan isimlendirmeler, manzum kısımlardan farklı bir yazı stili ve mürekkeple yazılmıştır. Bu sebeple, eserin adının *Tuhfe-i Şemsī* olarak adlandırılmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

Nüshanın zahriyesinde Mevlana Vakıf Kütüphanesi mührü vardır. Aynı mühür eserin son varığında da bulunmaktadır. Bir başka mühür de Mevlana Dergāhı postnişini Mevlana soyundan olan Şeyh Mehmed Said Efendi’ye aittir. Bu mühürde, “Min kütübü’l-fakīr ibn-i Hazret-i Mevlānā kaddesa’llāhu esrārahümü’l-a’lā Şeyh Mehmed Sa’id postnişin-i dergāh-ı Hazret-i Mevlānā” yazılıdır. Nüshanın yine bu bölümünde, *Tuhfe-i Şemsī*’nin, Kefe Cāmiü’l-Cedīd vaiz ve şeyhi olan bir kişi tarafından, o dönem, Konya Mevlana Dergāhı postnişini olan zata Kefe’den gönderildiğine dair bir yazı bulunmaktadır. Zahriyedeki temellük mühründeki ifadelerle göre, Şemsī Dede’nin bu eseri, o dönem Konya Mevlana Dergāhı postnişini olan Şeyh Mehmed Said Dede’ye (ö.1859) gönderilmiş olsa gerekir.

677 beyitten oluşan *Tuhfe-i Şemsī*, aruzun fe’ilātün mefā’ilün fe’ilün vezni ve mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış 94 beyitlik bir mukaddimeyle başlar. İlk 14 beyitte, Allah’a hamd ve Hz. Peygamber’e salavat vardır. 15-73. beyitler, “Sebeb-i Te’lif-i Kitāb”a, yani eserin yazılış sebebine ayrılmıştır. Bu bölümde özetle şunlar anlatılır:

Bir seher vakti, dünya işlerinin derdi Şemsī’nin kalbini kaplamışken, iki samimi dostu yanına gelir. Şemsī’nin bu gamlı hālının sebebini öğrenmeye çalışırlar. Kendisine, hālden o kadar anlayıcı gönül ehli insan varken, neden bu kadar üzgün olduğunu sorarlar. İlmin ve marifetin bu dünyada tek kurtarıcı vasıta; Allah’tan gelen en önemli hediye olduğunu söylerler. İlmin, dokunduğu her şeyi bir mücevhere çevirdiğini hatırlatırlar. Şemsī de onlara, asıl korkusunun, elde kuvvet, başta akıl ve şuur varken ebediyete kalacak bir eser bırakmamak olduğunu ifade eder:

Ol degüldür beni iden mağsūm
Havfūm oldur ki olavuz ma’dūm
İşbu fānīden idevüz çü güzer
Kalmaya hiç vücūdumuzdan eşer
Olavuz bī-nišan u hem bī-nām
Bizi yād itmeye havās u ‘avām (B.30-32)

Dostları, Şemsī’nin bir eser vücuda getirme düşüncesini öğrenince çok sevinir ve niyetlendiği bu işe bir an önce başlamasını kendisine tavsiye eder:

Er olan ‘ahdine hilāf itmez
Yok yire lāf ile güzāf itmez (B.40)

Şemsī, mesnevilerin bu klasik sebab-i telif ifadelerinden sonra, daha önceden yazmış olduğu *Cevāhirü’l-Kelimāt* isimli Arapça-Türkçe manzum sözlüğünü zikreder. Arapçanın belagat dili, Farsçanın da fesahat dili olduğunu, bu iki dili bilenin eşi benzeri olmayacağını ifade ederek “Lügatler ilmin anasıdır.” sözünü hatırlatır.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Öz (1999), *Tuhfe-i Şāhidī Şerhleri*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları; Zehra Gümüş (2006), *Tuhfe-i Mir (Tuhfe-i Şāhidī Şerhi)*, Kayseri: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Atabey KILIÇ (2007), “Türkçe-Farsça Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Şāhidī (Metin)”, Ankara: Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 2/4 Fall, s. 516-548.

² “B.” kısaltması beyti, yanındaki rakam da çevriyazı metindeki beyit numarasını ifade etmektedir.

Şemsî Dede, Mevlana'nın *Mesnevî*'sinden, Sa'dî'nin *Gülîstan* ve *Bostan* isimli eserlerinden ve Şâhidî'nin meşhur manzum sözlüğü olan *Tuhfe-i Şâhidî*'sinden istifade ederek tuhfesini oluşturduğunu yine eserinin bu bölümünde dile getirir:

Derc idem ol risâlede ne ki var
Meşnevîden niçe dür-i şehvâr (B.59)
Getürem güllerin Gülîstânuñ
Dağı sünbüllerini Bostânuñ (B.62)
Şâhidîden alup dağı niçe dür
İdem anı cevâhir ile pür (B.63)

Müellif, eseri yazmaktaki asıl amacının, Mevlevilerin dualarına mazhar olmak ve onları mutlu etmek olduğunu ifade eder:

Eyleyem anları dağı dil-şâd
İdeler tâ ki hayr ile bizi yâd (B.61)

Şemsî Dede, sözlüğünün özelliklerinden de bahseder. Buna göre müellif, şairlerin kullandığı kelimeleri de ihtiva eden, herkesin istifade edebileceği, akıcı ve zengin bir sözlük hazırlamıştır:

Cem' idüp niçe güşeden tüşe
Niçe hırmenden aluben hüşe
Şol luğat kim gelürdi imlâda
Şol edâ kim gelürdi inşâda
Şu'arânuñ kelâmını iy yâr
Fuşâhânuñ edâları ne ki var
Cem' idüp cümlesini derc itdüm
Aña 'ömr-i 'azîzi harc itdüm
Bellü sözler ile beyân itdüm
H'v oş edâlar ile 'ayân itdüm (B.64-69)

Müellif -bu tür sözlüklerin asıl gayelerinden birinin de vezin öğretmek olduğu için- aruz vezinlerinden ezberlenmesi zor ve az kullanılan kalıpları tercih etmediğini söyler:

Şol bahr ki ola şa'b hem düşvâr
Kâlb-i şıbyâna itmedüm anı bâr (B.72)

Ayrıca her kıtanın³ sonunda, o kıtanın veznini de yazdığını hatırlatır:

Olsa bir kıta-i laţîf itmâm
Eyledüm bahrin âhîrinde i'lâm (B.73)

Eserin, 74-94. beyitlerinde dua bölümü yer almaktadır. Şair burada, Allah'ın yardımıyla eserini tamamladığını; eksikliği varsa onları bağışlamasını; asıl maksadının ilim ve hüner sergilemek değil, bu dünyada kalıcı, faydalı ve arkasından hayır dua ettirecek bir eser bırakmak olduğunu ifade eder. Ayrıca, eserini okuyan çocukların kendisini unutmayarak daima hayır dua ile hatırlamalarını diler:

Oğduka kitâbumı şıbyân
İtmesünler bu bendeyi nisyân
Kim ki Şemsîyi ide hayr ile yâd
İde Hâk anları hemîşe şâd (B.90-91)

95-677. beyitlerde, ilk beyitleri mukaffa olan 81 kıtalık sözlük bölümü bulunmaktadır. Bu kıtaların beyit sayıları, 5 ile 9 arasında değişmektedir. Beyitlerin kıtalara göre dağılımı şu şekildedir:

9 beyitli 3 kıta
8 beyitli 23 kıta
7 beyitli 44 kıta
6 beyitli 10 kıta
5 beyitli 1 kıta

Kıtalarda 5 farklı aruz bahri kullanılmıştır. Bu bahirlerin kullanılış sıklıklarına göre dağılımı şöyledir:

Bahr-i Remel: 39
Bahr-i Hafif: 30
Bahr-i Hezec: 8
Bahr-i Mütেকârib: 3
Bahr-i Müctes: 1

Eserde kullanılan 6 farklı aruz kalıplarının kullanılış sıklıkları da aşağıdaki gibidir:

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilât (fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün): 39
fâ'ilâtün/mefâ'ilün/fa'lün (fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün ; fâ'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün): 30

³ Kıta, eserde iki mukaffa beyitten oluşan nazım şekli olarak değil, şairlerin her bir bölümünü ifade etmek için kullanılmıştır.

mefā'ılün/mefā'ılün/fe'ülün: 7
fe'ülün/fe'ülün/fe'ülün/fe'ül 3
mefā'ılün/fe'ilätün/mefā'ılün/fe'ilät: 1
mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün: 1

Kıtaların başlıklarında “müsemmen” veya “müseddes” şeklinde ifadeler de bulunmaktadır ki bu ifadeler, o kıtada bulunan beyitlerin kaç tef'ileden oluştuğunu göstermektedir. Örneğin “Der-Bahr-i Remel-i Müsemmen-i Maksür” başlığı, bu kıtadaki beyitlerin 8 tef'ileden oluştuğunu göstermektedir. Aynı şekilde metindeki “Der-Bahr-i Remel-i Müseddes” başlığı, o kıtada yer alan beyitlerde 6 tef'ile olduğuna işaret eder. Bununla birlikte, kıta başlıklarında zaman zaman -istinsah hatası sonucu- yanlış atlandırmalara rastlamak da mümkündür.

Kıta başlıklarında bazen rastlanan “maksür” ifadesinin kelime anlamı “kısaltmak” demektir. Aruz ıstılahatında ise, sondaki sebab-i hafiflerin son harf ve harekesini atarak mefā'ılün'ü mefā'il, fā'ilätün'ü fā'ilān (fā'ilāt yerine) ve fe'ülün'ü fe'ül yapmaktır. Kasr zihafıyla elde edilen bu cüze “maksür” denir (Şafak, 2003: 35). Son tef'iledeki fā'ılün'ün öki genellikle Hafif bahrinde- fe'ılün olması da maksür örneğidir. Bu bilgiler çerçevesinde şu örnekleri verebiliriz:

Der-Bahr-i Remel-i Müsemmen-i Maksür: fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilät
Der-Bahr-i Mütekārib-i Müsemmen-i Maksür: fe'ülün/fe'ülün/fe'ülün/fe'ül
Der-Bahr-i Hafif-i Maksür: fe'ilätün/mefā'ılün/fe'ilün

Şemsî, eserin her kıtasının sonunda, ilmin ve amelin ne kadar yüce ve muteber olduğuna vurgu yaparak nasihat eder. Hayatın ilim üzerine temellendirilmesi gerektiğinden, bu dünyadan ayrıldıktan sonra da ilmin kişiye sağlayacağı faydalardan bahseder:

“Okı yaz ol kām-rān u kām-kār, ʿilm okı ol cihānda ber-ḥ^vordār, şaḫın olma nādān-ıla hem-ʿinān, ehl-i ʿilm ol ol cihānda ser-firāz, okı yaz iy perī olma perīşān, ʿilm okı ol ḥalḫ içinde şehryār, ʿilm olur pīşe-i ulū'l-elbāb, okı yaz ehl-i ʿilm ol olma nādān, ehl-i ʿilme bendedür şāh u gedāy, eyleme okumağa yazmağa nāz, çalıḫ ol ehl-i ʿilm ü ehl-i ʿirfān, okı yaz olma iy oğul ırgād, cāhil olma olma ḥ^vor u ḥāksār...” ifadeleri, müellifin kıtaların sonunda kullandığı ifadelerden bazılarıdır.

Tuḥfe-i Şemsî de bazı kıtalar tek bir konuya münhasır kelimelerden oluşmaktadır. Örneğin, 662-678. beyitleri kapsayan kıta mastarlara; 669-672 beyitleri kapsayan kıta ise sayılara ayrılmıştır. Eserde, mastar, edat, zarf, isim, birleşik fiil, zamir türünde yaklaşık 1850 Farsça kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir. *Tuḥfe-i Şāhidî* deki kelime sayısı ise yaklaşık 1400'dür (İmamoğlu, 1993: 35-36). Dolayısıyla Şemsî Dede, *Tuḥfe-i Şāhidî* de olmayan kelimeleri de *Mesnevî*, *Bostan* ve *Gülistan* adlı eserlerden yararlanarak sözlüğüne ilave etmiş ve böylece eserin hacmini genişletmiştir.

Eserde, istinsahattan kaynaklanan harf ve hareke düzeyinde imla hataları bulunmaktadır. Bunların doğru yazılışlarını dipnotlarda gösterdik. Ancak, hareke ile ilgili hataları -çok fazla yer işgal edeceği düşüncesiyle- ayrıca gösterme ihtiyacı duymadık. Okunamayan/okunuşunda tereddüt edilen kelimelerinin yanlarına soru işareti (?) koyduk. Bazı anlam ve aruz sebebiyle tarafımızca yapılan ilaveleri köşeli parantez ([]) içine aldık. Farsça ön ekleri ve birleşik kelimeleri kısa çizgi (-) ile ayırdık. Son ekleri ise kelimelere bitişik olarak yazdık. Eserin bir yerinde (B.461) aruz sebebiyle görülen ses türemesini -kelimenin asli yapısında olmadığı için- üst simge ile gösterdik. Beyitleri, 1'den başlayarak sıra ile numaralandırdık. Metindeki bazı Farsça kelimeleri bulmak konusunda bazı sözlüklerden istifade ettik ve bu eserleri “KAYNAKÇA”da gösterdik.

TUḤFE-İ ŞEMSİ

1b Bİ'SMİLLĀHİ'R-RAḤMĀNİ'R-RAḤĪM

Der-Bahr-i Hafif-i Maḫşür

. . . - / . . . - / . . . -

- 1 Ḥamd ol Allāha kim odur Ezeli
Vāhid ü Lā-Yezāl ü Lem-Yezeli
Ol-durur Ḥayy ü Ḳādir ü Mütē'al
İrmeye milketine ḥiç zevāl
Varmaz anuñ ḥayāline efhām
İremez künhine anuñ evhām
ʿArş u kürsî vü nüh-felek devvār
Cümlesini ʿademden itdi var
- 5 Meh ü ḥ^vorşid ü cümle-i zerrāt
Zāt-ı pākî cemāline mir'āt
Bir avuç ḥākı eyledi insān
İndi iḫsān aña dehān u zebān
Anda ḥalḫ itdi ʿilm ü fazl u hüner
İtdi anı ḥalife vü server
Geldi neslinden enbiyā-yı ʿizām

Geldi aşlından aşfiyâ-yı kirâm
Kimini kendüsine itdi halâl
Kimin itdi kelîm o Rabb-i Celîl
10 İçlerinden birini itdi habîb
Eyledi cümle kullarına tabîb
Kimdür ol bil Muḥammed ü Maḥmûd
Ol-durur hem Ḥabîb-i Rabb ü Vedûd
Ger murâd olmasaydı zât-ı hemîn
Ḥalk olunmazdı âsmân u zemîn
Ravzasına anuñ selâm u dürûd
Ola bî-ḥadd ü ‘add ü nâ-mâ‘dûd
Âl ü aşḥâbına ola şad-teslîm
Ki itdiler şer‘i ümmete ta‘lîm

2a

Sebeb-i Te'lîf-i Kitâb

15 Bir seher bu faḳîr-i bî-dermân
Künc-i fikretde oluben ḥayrân
Geldi kalbe fenâsı dünyânuñ
Derd ü renc ü ‘anâsı dünyânuñ
Kim ki iş bu cihâna başdı ḳadem
Oldı ser-menzili fezâ-yı ‘adem
Eyler iken bu resme fikr ü ḥayâl
Âh u vâh-ıla ‘an-şamîmü’l-bâl
Geldi ol dem bir iki yâr-i laṭîf
20 Beyt-i ahzânum itdiler teşrîf
Gördiler bende var taḡayyür-i ḥâl
Beni almış ḡamûm u ḥüzn ü melâl
Ḳıldı lutf-ıla biri istifsâr
N’oldı mir‘ât-i kalbe irdi ḡubâr
Şîşe-i kalbe inkisâr neden
Neden irişdi bunca ḥüzn ü ḥazan
Ol ki ‘âlemde ola dânişver
Ḡam-ı dünyâyla olmaya muḡber
Ma‘rifet genci bî-nihâyetdür
Ḳula Ḥaḳdan ulu ‘inâyetdür
25 ‘Âlem içinde ‘ilmdür iksîr
Ḳanda kibrit-i aḡmer ola nazîr
Ḥazef alsa eline merd-i hüner
Ola destinde cevher-i aḡmer
Keffine alsa ger bir avuç ḡâk
İde iksîr-i şâf anı bî-pâk
Olmadın biri vâḳıf-ı esrâr
İşbu resm⁴ itdiler niçe ḡüftâr
Didüm iy yâr-i nükte-güy-ı faşîḡ
Nuṭḡuñuzdur mişâl-i nuṭḡ-ı Mesîḡ
30 Ol degüldür beni iden maḡsûm
Ḥavfum oldur ki olavuz ma‘dûm

2b

İşbu fâniden idevüz çü güzer
Ḳalmaya ḡiç vücûdumuzdan eşer
Olavuz bî-nişân u hem bî-nâm
Bizi yâd itmeye ḡavâş u ‘avâm
Var iken elde ḡuvvet ü taḡrîr
Var iken dilde ḡuvvet ü taḡrîr
Var iken şimdi başda ‘aḡl u şu‘ûr
Var iken dîde içre bîniş ü nûr

⁴ resme N.

- 35 Ger vücūduñda olsa ‘ilm ü hüner
 Eyle bir tuhfe kâdir iseñ eger
 Nâmuñı anuñ-ıla yâd ideler
 Hıyır ile rûhuñı da şâd ideler
 Bu meşel ‘âlem içredür meşhūr
 Er olur eylügiyle adı kalur
 Bu kelāmum çü istimā‘ itdi
 Şevk ü şādiden ol semā‘ itdi
 Yapışup dāmenüme ol fi’l-hāl
 Didi ‘ahdüñe eyleme ihmāl
 40 Er olan ‘ahdine hilāf itmez
 Yok yire lāf ile güzāf itmez
 Sābıkan ‘abd-i ez‘af-ı miskīn
 Cem‘ idüp bir risāle-i rengīn
 Nazm idüp bir nice laţif luġāt
 Nāmın itdüm Cevāhirü’l-Kelimāt
 Anda olan cevāhir-i Arabī
 Kālb-i ‘irfāna ir-görtür tarabı
 Olsa ger böye bir lisān-ı şālīh
 Olsa ger böyle bir kelām-ı faşīh
 45 Anuñ-ıla nüzül idüp Kur‘ān
 Anı söyler idi [hep] ehl-i cinān
 Söylenür didi hem hadīş-i şahīh
 Cennet içinde Fārisiyy-i faşīh
 3a ‘Arabīdür belāġate bādī
 Fārisīdür feşāhata dā‘ī
 Bu iki dilde şol ki māhir olur
 Şi‘r ü inşāda mişli nādīr olur
 Cümle erbāb-ı ‘ilm ü fazl ü fūhūm
 Didiler el-luġātü ümmü ‘ulūm⁵
 50 Sābıkan Şāhidī-yi pāk-nijād
 Hāq anuñ himmetini ide ziyād
 Yazdı bir h^voşca nāme-i mevzūn
 Kālb-i ‘irfānı eyledi meftūn
 Diledüm ben faķır-i pūr taķşīr
 Ben de bir nāme eyleyem taķrīr
 Fārisī ola ol risāle-i hūb
 Nazmı şīrīn ü tarzı h^voş üslūb
 Elifi ola kāmēt-i dildār
 Dāllar ola anda zūlf-i niġār
 55 Ola dendān-ı sīni dürr-i şemīn
 Rāsı ebrū-yı yār şanki hemīn
 Mīmīler hem dehān-ı yāre mişāl
 Ola her noktası mu‘teber hāl
 Şāhibü’l-Meşnevī Celāle’d-dīn
 Kim odur şāh-ı ehl-i keşf-i yakīn
 Kuţb-ı ‘âlem odur ‘ale’t-taġķīk
 İtme şekk eyle bu söze taşdıķ
 Derc idem ol risālede ne ki var
 Meşnevīden niçe dür-i şehvār
 60 Fuķarālar ki Mevlevīlerdür
 Şāhlar merd-i ma‘nevīlerdür
 Eyleyem anları dahı dil-şād
 İdeler tā ki hıyır ile bizi yād
 Getürem güllerin Gülistānuñ

⁵ “Lügatler ilimlerin anasıdır.”

- Dağı sünbüllerini Bostānuñ
Şāhididen alup dağı niçe dūr
İdem anı cevāhir ile pūr
- 3b
- Cem' idüp niçe gūşeden tūşe
Niçe hırmenden aluben hūşe
- 65
- Şol luğat kim gelürdi imlāda
Şol edā kim gelürdi inşāda
Şu'arānuñ kelāmını iy yār
Fuşahānuñ edāları ne ki var
Cem' idüp cümlesini derc itdüm
Aña 'ömr-i 'azīzi harc itdüm
Bellü sözler ile beyān itdüm
H^v oş edālar ile 'ayān itdüm
Şol vezn ki ola şūh u hem şīrīn
Anda derc eyledüm ben anı hemīn
- 70
- Eyledüm hem 'ibāretin tenkīh
Dağı ser-tā-ser eyledüm tevşīh
Nazmını eyledüm selīs ü selīm
Tā kim olmaya ol şakīl ü şakīm
Şol baħr ki ola şa'b hem düşvār
Kālb-i şıbyāna itmedüm anı bār
Olsa bir kıt'a-i laṭīf itmām
Eyledüm baħrin āħirinde i'lām
Ĥamdūli'llāh ki devlet ü iķbāl
Kevkeb-i baħtum itdi ferruĥ-fāl
- 75
- Feyz-i Ĥaĥdan çü luṭf-ı tām oldı
İşbu tuhfem şehā tamām oldı
İrdi itmāma çün bu tuhfe-luğāt
Vāki' olmış-durur niçe zellāt
Ger zühür eylese ĥaṭā-yı şarīh
Ĥāme-i luṭf-ıla ide taşhīh
Vāki' olursa ger ĥaṭā vü kuşūr
Dāmen-i luṭf-ıla ide mestūr
Yā İllāhī şikeste vü beste
Nazm idüp ben faķīr-i dil-ħaste
- 80
- Degil izhār 'ilm ü fazl u hüner
Belki maķşūd bir nişān u eşer
- 4a
- Şarf idüp 'ömr-i nāzenīn el-Ĥaĥ
Ġarazum bir du'ā-durur ancaĥ
Eyle anı du'ā-yı ĥayra sebeb
Bā'is-i raħmetüñ ola yā Rab
Tağlar gibidür günāhum çok
Senden özge velī penāhum yok
Eyleseñ cümle cihāna iħsān
Gelmeye hiç ĥizāneñe noķşān
- 85
- Her ne cürmüm var ise Ĥazretüñe
Tutmışam rüy-ı luṭf u raħmetüñe
Perde-i ğafleti götür dilden
Fikrünü itme dūr gönlümden
Murğ-ı cān tenden idicek ṭayerān
Eyle luṭfuñla cennetüñe revān
Hem dağı kıl bu nazmumı maķbūl
Oķuna yazıla ola ma' mül
Dest-i luṭfuñdadur ĥabūl u red
İy Kerīm ü Raħīm ü Ĥayy ü Ebed
- 90
- Oķuduķca kitābumı şıbyān

İtmesünler bu bendeyi nisyân
Kim ki Şemsîyi ide hayr ile yâd
İde Hâk anları hemîşe şad
Vire Hâk her birine ʿilm-i keşîr
ʿAmel ü ʿilm ü faẓl-ıla ola pîr
Feʿilâtün mefâʿilün feʿilün
ʿİlme çalış oğul oqu dün ü gün
Olasın tâ ki maʿrifet kânı
ʿÂlemün pâdşâhı sultânı
Der-Bahr-i Remel-i Müseddes⁶-i Mağşûr

- . - - / - . - - / - . -

95 Tengri adıdur Hüdâ vü Kirdgâr
İzed ü Yezdân hem Perverdgar
Dağı peygamber peyember hem resül
Kulağuz rehber geçiddür reh-güzâr

4b

Başlamak âgâz u yalvarmak niyâz
Kıl bi-sâz iş evveli âgâz-ı kâr
Tâc efser baş ser [ü] server ulu
Adlu şanlı nâmver hem nâm-dâr
Zerdür altun zîb ü zîver hem bezek
Dağı altunlu zer-efşân zer-nigâr
100 Şeng ü şengüldür⁷ güzel mül hem süci
Gül çiçek pülpül biber bülbül hezâr
Diñle bi-şnev ü kulağ hem güşdur
Küpeye mengüş di hem güşvâr
Kâm-rân oldu murâdın sürücü
Hem murâdın işleyici kâm-kâr
Fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilât
Okı yaz ol kâm-rân u kâm-kâr
Der Bahr-i Müctes-i Mağşûr

. - . - / . . - - / . - . - / . . -

Serâçe hücre vü begler ulular evi serây
Serây ırla oqu ırlayıcı nağme-serây
105 Ne hâli h^voş kişi sâmân u yatlu bî-sâmân
Di emre buyruğa fermân u hem buyur fermây
Çemân u dağı hıramân nâz-ıla şalınan
Di cân arturucu cân-fezây rûh-efzây
Kuyumcu zergar ü dağı demürce âhenger
Kadeh hem ölçege sâgar tüvângerdür bây
Di sūd aşşıya aşınmış eskiye fersūd
Fürüd a şağı artdı füzüd rüd ne cây
Peşin şonrağı pişin öyle öndenki
Yukarısı zeveşin çık yukarı gel ber-ây
110 Di yâre yoldaşa hem-şin hem-nişin gör bîn
Nişin ü neşin oturur yire di zemîn cây
Karañluğa di târî vü besilü pervârî
İñildü zârî vü yardım ne yârî vü yârây
Mefâʿilün feʿilâtün mefâʿilün feʿilât
Maʿarif ehli olur ber-hümây cilve-nümây

5a

Der-Bahr-i Hafif-i Mağşûr

- . - - / . . - - / - -

Mîr beg beg gibi emîrâne
Merd er er gibi ne merdâne

⁶ Müşemmen N.

⁷ şengüldür N.

Hem güzīn ü güzīd ürtündüye di
Uşlu ferzīn ulu ferzāne
115 Cebedür çevşen ü çeşn bayram
Pehn yaşşı küllice pehnāne
Yoldaşa çift ü kıza duhter ü duht
Put a büt put evine büt-hāne
Küle hākister ü kömür aḡger
Āzer⁸ od kış evine kāşāne
Beñze biz vāz gel ço ev barḡ mān
‘Ahde peymān u ölçi peymāne
Fā‘ilātün mefā‘ilün fa‘lün
Merd olan durdı ‘ahde peymāna
Der-Baḡr-i Remel-i Müseddes⁹-i Maḡşūr

-. - - / -. - - / . - -

120 Hān beg di eve barḡa hānmān
Hāne ev ev ḡalkına di hānedān
Koñşudur hem-sāye pīrāye bezek
Sāye gölge sāyelikdür sāyebān
Pertev oñat nūr tū ḡat hem nacaḡ
Nev yeñi tāze yigitdür nevcüvān
Alçaḡa zīrīn ü yüksek hem terīn
Ülkere Pervīn Peren gök āsmān
Şırma zer-rişte sirişte yoḡrılan
İp resen ilik ne rişte rīsmān

125 Zühre Nāhīd incü mürvārīddür
Hem ebed cāvīddür hem cāvīdān
Yüklü ābisten şıḡın gevzen-durur
Di sūtürven kışra kışrak mādiyān
Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt
Ma‘rifet ehli olur cān içre cān
Der-Baḡr-i Hezec-i Müseddes

. - - - / . - - - / . - -

5b

Eşikdür āsitān u āsitāne
Yuva ālāne lāne āşiyāne
Yoḡun āvāze bem ḡarın şikemdür
Tehem dī hem tehemten pehlevāna
130 Meniş ḡab‘ ululuḡ verziş ne ‘ādet
Döniş gerdış süci ḡabı çemāne
ḡarınca mūr u şarı arı zenbūr
Demür pas āhiyāne mūriyāne
Gögüsdür sīne gencīne defīne
Terīne tarḡana yem çīne dāne
Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün
Öḡünme cāhile sen cāhilāne
Der-Baḡr-i Ḥaff-i Maḡşūr

.. - - / . - - - / . - -

Rüy yüzdür yañak ruḡ u ruḡsār
Göricek dīdenī vü yüz dīdār
135 Döşeḡe pister ü döşe güster
‘Ādile dād-güster ü dādār
Eyü hem ayva bih semüz ferbih
Kıçı kih ulu mih büyük sālār
Jeng çāk yüz buruşıḡı ājeng
Zeng¹⁰ pasdur yeşil boya zengār¹¹

⁸ Āzer N.

⁹ Müşemmen N.

¹⁰ Jeng N.

Gerürek pester alçağa hester
 Kâtır ester yular mehâr efser
 Dîger ü hem dige ikindü daḥı
 Bir daḥı dimek oldı dîger-bâr
 140 Al sitân çalḳoyun yatana sitân
 Gönül alıcı dil-sitân dil-dâr
 Fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün
 ‘İlm okı ol cihânda ber-ḥ^vordâr
Der-Bahr-i Remel-i Müseddes¹²-i Maḳşür
 - . - - / - . - - / - . -
 Taḥt şuffe taḥt olan yer taḥtgâh
 Kāpu_öñi dīvân ḥâne bârgâh
 Dād-āver dādger ‘ādil kişi
 Kūla çāker ‘askere leşker sipâh

6a

Sīm ten sīmīn beden aḳ gövdeli
 Daḥı altun ḫākyelü zerrīn külâḥ
 145 Ulu beglerdür keyân kimler kiyân
 Kāraçiler Lūliyân hindü siyâh
 Di bürehne çıplağa raḥne gedik
 Şaḥne nā‘ib şu başı şuçdur günâh
 Kāşt ekdi dāşt tutdı çāşt hem
 Kūşlığa di kabaḳuşlık çāştgâh
 Hem süri gelle şikāyet hem gile
 Hem şikāyet eyleyici dād-ḥ^vâh
 Fā‘ilâtün fā‘ilâtün fā‘ilât
 Bir günâh itseñ oḡul it biñ gün âh
Der-Bahr-i Mütēkārīb-i Müsemmen-i Maḳşür
 . - - / . - - / . - - / . -

150

Dehâne ağızlık ağızdur dehân
 Zebâne yalıñ dil zebân [u] züfân
 Nişeste oturmuş şikeste şınuk
 Ḥuceste mübârek yarar şāygân
 Serāsīme ḫayrân ḳamudur heme
 Süri hem remedür çek anı keş ân
 Keş-â-keş çekişdür bi-keş çek uzat
 Çeke çeke dimek keşân-ber-keşân
 Me-kün itme kün eyle kün bün ne dip
 Rehâ-kün şalıvir çekici keşân
 155 Çünīn ĩn-çünīn hem-çünīn böyledür
 Hem öyle dimek hem-çün ü hem-çünân
 Fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül
 Şaḳın olma nādân-ıla hem-‘inân
Der-Bahr-i Ḥaff-i Maḳşür
 . . - - / . . - - / . . -

6b

Söz seḫun hem sūḫan daḥı güftâr
 Pârsdur yüz u sırtlana keftâr
 Cāblūs aldayıcı lâf efsūs
 Öpme[ge] ḳoçmağa di būs u kinâr
 Yiyecekdür ḥ^voriş hem ekşi turuş
 Yüriyişdür reviş daḥı reftâr
 160 Merv şehr adı süḡlüne di tezerv
 Nerm-rev yorğa eşkün aḫ rehvâr
 Lāyıḳa der-ḥ^vor u ḥ^vor u der-ḥ^vord

¹¹ jengâr N.

¹² Müsemmen N.

Hişşe ber-ḥ^vor oluşlu ber-ḥ^vordâr
Zâr üzenmek hem inleyici kişi
Güllige gülsitân u hem gülzâr
Ber ilet¹³ yukaru yemiş göğüs
Yük yemiş ulu yol icâzet bâr
Fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün
Ma‘rifetdür zevi’l-‘ukûla kâr
Der-Bahr-i Remel-i Müseddes¹⁴-i Maḳşûr

- . - - / - . - - / - . -

- 165 Uludur gerden-firâz u ser-firâz
Yüce ber-efrâz u cem‘ olmak firâz
Ḳaynamış cüşide püşide çürük
Örtülü püşidedür hem gizli râz
Lîs yala yalama daḥı me-lîs
Kâse-lîs ekdi çanaḳcı kâse-bâz
Mis bakır niḳris ayaḡuñ ‘illeti
Hırs ayudur hem toñuz ḥük u gürâz
Ḥîle hem nîrenc ü hem nîreng de
Siḥr idici siḥr-sâz u siḥr-bâz

- 170 Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilât
Ehl-i ‘ilm ol ol cihânda ser-firâz

Der-Bahr-i Ḥaff-i Maḳşûr

- . - - / . . - / - -

- Vaḳtlü vaḳtsüz nedür geh ü bî-gâh
Añsuzın oldı nâ-geh ü nâ-gâh
Râh-rev yola gidici reh-rev
Yoldaşa dindi hem-reh ü hem-râh
Felege dindi tãrem ü tãrem
Ḳara ev daḥı ḥargeh ü ḥargâh
Gemici nâ-ḥudâ gedâ yoḥsul
Uludur kethudâ beḡe şeh ü şâh
175 Gevişe nüş-ḥ^vâr¹⁵ u hem nüş-ḥ^vor¹⁶
Şıvat âbiş-ḥ^vor ḳuyu çeh ü çâh¹⁷

7a

Dil gönül hem yürek hem özdekdür
Gile çamura gil şaman keh ü kâh
Fâ‘ilâtün mefâ‘ilün fa‘lün
Añ oḡul varacaḡ yerüñ geh ü gâh
Der-Bahr-i Hezec-i Müseddes

. - - - / . - - - / . - - /

- Revâne gidicidür hem revân cãn
Daḥı ma‘şûḳadur cãnâne cãnân
Birazdur berḥ u çıkırıḡ ḳatı yay çarḥ
Çeñe eñek zeneḡ çuḡur zenaḥdãn
180 Omuzdur düş ḳapaḡ örti ser-püş
Gey örtün püş gey geydür bi-püşân
Şebâne giceki şâne taraḡdur
Dişe dendâne ḥayvãn dişi dendãn
Ser-â-pâ başdan ayaḡa bile bâ
Daḥı ḳaftan ḳabâ yaḡa giribân
Özenmek ârzüdur ḳola bâzû
Dize zãnü vü pehlü eyegü yan
Olur âmâc u ümâc oḡ nişanı

¹³ âlet N.

¹⁴ Müşemmen N.

¹⁵ niş-ḥ^vâr N.

¹⁶ niş-ḥ^vâr N.

¹⁷ Vezin aksamaktadır.

185 Di yağma itmege tārāc u tālān
Mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün
Oķı yaz iy perī olma perīşān
Der-Bahr-i Remel Müseddes¹⁸-i Maķşūr

- . - - / - . - - / - . -

Şāhāsā hemçü-şāh [u] şāhvār
Beg gibidür tāne¹⁹ incü şāhvār
Baħt tāli^c devlet ü ceng āleti
Devlet işi nīk-baħt u baħtiyār
Yaraşuķ āfrenğ ü reng-ā-rengdür
Dürlü dürlü nesne naķş eyle nigār
Naķş-ı Mānī Erjeng-ile Ertengdür
Reng boya hīle hem naķşa nigār

190 Rüş anuñ yüzi 'aķla cāna hüş
Uşlu kişi hüşmend ü hüşyār

7b

Çehre şüret nehre yayuķ behre pāy
Hişşelüdür behremend ü behrevār
Reşķ günü göz yaşı eşķ ü sirişķ
Göz yaşını yağdurıcı eşķ-bār
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
'İlm oķı ol halk içinde şehryār

Der-Bahr-i Hāfif-i Maķşūr

. . - - / . . - - / . . -

195 Gümüşe şuya dinilür sīm āb
Hem gümüş şuyı jīve²⁰ vü sīmāb
Hem sitiz ü sitizedür öñegü
Şarmaşıķdur mevīze hem liblāb
Kovcı celvīz ü kan dōken hūn-rīz
Rīz dōk kanlu şuya di hūn-āb
Küşte ölmüş yitük ne güm-geşte
Kişte ekilmiş ekin yoğa nā-yāb
Tūr-i endāhte atılmış oķ
Ügeyik fāhte añıd sūrḥāb
Fe'ilātün mefā'ilün fe'ülün
'İlm olur pişe-i ulü'l-elbāb

Der-Bahr-i Hezec-i Sālim-i Müşemmen

. - - - / . - - - / . - - - / . - - - /

200 Yaratmaķ āferīdendür di naķş itmek nigārīden
Derengīdendür eglenmek şalınmaķ hem hırāmīden
Daħı şormaķ ne pürsīden daħı korķmağa tersīden
Resīden oldı hem irmek hem irgürmek resānīden
Çalışmaķ oldı küşīden keşīdendür daħı çekmek
Çeşīden tatmağa dirler ne tatdurmaķ çeşānīden
Bahāya degmek erzīden pesendīden begenmekdür
Daħı gülmek ne ḥandīden şırtmaķ hem gümārīden
Neverdīden-durur dürmek di verzīden çalışmaķdur
Be-verzīden özenmekdür hem inlemek be-nālīden

205 Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün
Maķāmuñ ḥāk olur bir gün inersin kaşr-ı 'ālīden

Der-Bahr-i Remel-i Müseddes²¹-i Maķşūr

- . - - / - . - - / - . -

8a

Beglik iş şeh-kār u begdür şehryār

¹⁸ Müşemmen N.

¹⁹ tāze N.

²⁰ zīve N.

²¹ Müşemmen N.

- 210 Tüt bi-gîr ü dâr tüt kaç gîr ü dâr
 Bir yeşil taş yeşb ü yeşim peşm yün
 Çeşm gözdür çeşme yurdı hem bînar
 Tîşe kazma hem keser endîşe fikr
 Pîşe şan'at şan'at ehli pîş[e]-kâr
 Sümce ü sümce boğurum küçe şoğak
 Hem beçe yavru şığırcuğ kuşu sâr
 Süprüge cārū ile cārūbdur
 Hem kürek pārū dağı bārū hîşār
 Çavuşa ser-heng çılbr pālheng
 Bir vilāyet adı Zeng ü Zengbār
 Hem sütün üstün büyük muhkem direk
 Pek bînāya üstivān u üstivār
 Fa'îlātün fā'îlātün fā'îlāt
 Ğāfil olma yirün altı üsti var
Der-Bahr-i Haff-i Maḳşūr
 - . - - / . . - - / - -
 Sitem istem di zulme 'adle di dād
 Zālime zulme dinilür bî-dād
 215 Cennete di bihişt ü yazdı nüvişt
 Hişt şıklık kodı nihişt ü nihād
 Şaç bi-pāş incü saçıcı dūr-pāş
 Bāş ol olsun oldı bādā bād
 Hîşt kerpiç sirişt yoğurdı
 Ādemün tab'idur sirişt ü nihād
 Hem-gürüha gulüle ip yumağı
 Köşe peygüledür temel bünyād
 Fā'îlātün mefā'îlün fa'lün
 Eyle üstāda hîzmet ol üstād
Der-Bahr-i Hezec-i Müseddes
 . - - - / . - - - / . - -
 8b
 220 Yalınlanmış fūrüzende fūrüzān
 Dağı yanıcıdur sūzende sūzān
 Yaramaz nā-pesend ü hem ögüt pend
 Yüzerlik hem sipend ü hem sipendān
 Di gülmek hānedür ferhunde kutlu
 Gülicidür dağı hāndīde hāndān
 Süci bāde yayağ kişi piyāde
 Düşe kaçka giden üftāde vü hîzān
 Diri zinde yamalu eski jende
 Dağılmışdur perākende perīşān
 225 Dehende virici tersende çorçağ
 Katı çorçacı tersān u hirāsān
 Mefā'îlün mefā'îlün fe'ülün
 Oğı yaz ehl-i 'ilm ol olma nādān
Der-Bahr-i Remel-i Müseddes²²-i Maḳşūr
 - . - - / - . - - / - . -
 Ay yüzlü māh peyker meh-liḳāy
 Dil-rübā gönül kaçpucu kaç rübāy
 Yağ fūrüz efrüz aydınlık fūrüz
 Gönül açan dil-fūrüz u dil-küşāy
 Kāni'a hursend ü maḳbūle pesend
 Hem nijenddür gamlu tarlık teng-nāy
 230 Öñce giden piş-rev şev ol yūri
 Uyıcı pey-rev ayak kök dip ne pāy

²² Müşemmen N.

Rüde bağarsuk süttüde ögüli
Çaylar çeng kılları hem rüdehây
Ez-pey-i ü anuñ-içün pey siñir
Hem düdük borı kâmiş ney ile nây
Yukarı yüksek ferâ niçün çerâ
İçerü gel gir der-ây ü çañ derây
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Ehl-i 'ilme bendedür şâh u gedây

Der-Bahr-i Hâfif-i Maşşür

- . - - / . . - - / - -

9a

235

Hem gögercin toğan kebüter bāz
Hem gögercincidür kebüter-bāz
Cest şıçradı tırmaladı [di] hast
Dest kuvvet hem el kılaca di bāz
Per kanat kuş yünî yelek bi-per uç
Hem kanat şeh-per uçmağa pervāz
Vesme rastuğ deme katı pek kış
Hem kirişme ne şive kâmiş nāz
Hem-ber akrān²³ u yaşdaşa hem-ser

240

Dağı sırdaşa hem-sır u hem-rāz
Şamşa senbüsedür sübüse kepek
Öpmege büse oşşamağa nüvāz
Kazma mītin²⁴ necis südük çāmīn
Hem çemīn herze söze zibildür jāj
Fâ'ilâtün mefâ'ilün fa'lün
Eyleme okumağa yazmağa nāz

Der-Bahr-i Hezec-i Müseddes

. - - - / . - - - / . - -

245

Uçıcıdur dağı perrende perrān
Kesicidür dağı bürende bürrān
Dağı söyleyici güyende güyā
Dağı isteyici cüyende cüyān
Bilicidür dağı dānende dānā
İvicidür şitābende şitābān
Yelicidür dağı püyende²⁵ püyā²⁶
Eşekcidür dağı ħarbende ħarbān
Şināsende añılcı hem şināsā
Dağı ışlayıcı rahşende rahşān
Dutıcıdur dağı dārende dārā
Dağı deprenici cünbīde²⁷ cünbān
Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün
Hirāsān olana gücdür her āsān

9b

Der-Bahr-i Remel-i Müseddes²⁸-i Maşşür

- . - - / - . - - / - . -

250

El irişmek dest-res hem dest-gāh
Külbe alçak hücre dükkān kār-gāh
Sāle yaş ay ağılı hem hāledür
Jāledür çi irte vaḳti şubhgāh
Şest beş barmağdur hem ağdur
Deşt ova gül-geştür hem seyrgāh

²³ akrāna N.

²⁴ mītin N.

²⁵ büyende N.

²⁶ büyā N.

²⁷ cünbide N.

²⁸ Müşemmen N.

Kîne oç her-âyine elbeddür
Öç alıcı kînever hem kî[ne]-h^vâh
H^vâst durdı yuqaru hem istedi
Di murâda h^vâst hem iste bi-h^vâh
255 Dine dün düşünê dünki nesnedür
Eski hem dirîne tekye h^vân-gâh
Hem erük âlû vü mâşûdur elek
Hem marul kâhû kurumuş ot giyâh
Fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlât

Der-Bahr-i Hâfif-i Maşûr

- . - - / . - - / - -

Kemdür eksik hem az di yaya kemân
Güm yitük gizlü şekk ü şübhe gümân
Ger ne ve'r ne ve ger ne yoğsa dimek
O degül bu degül ne ñn ü ne ân
260 Hem yek-â-yek yegân yegân bir bir
İkişer ikişer dügân u dügân
Şu şıgrı gâv-mîş ü mîş koyun
H^vîş kendü hışımları h^vîşân
Zen bi-zen ur me-zen me-küb urma
Avrata zen qarılara di zenân
Dîg-pâye se-pâye sac ayağı
Pây²⁹ ayak mertebe şoña pâyân
Fâ'îlâtün mefâ'îlün fa'îlün
Câhile dime câhile insân

10a

Der-Bahr-i Hezec-i Müseddes

. - - - / . - - - / . - -

265 Nemek tuz hem dağı tuzlu³⁰ nemekzâr
Nemekdân tuzlîğa tuzlîk nemekdân
Beñiz güne çi-güne hem ne dürlü
Hem örnekdür nümüne hem nümüdâr
Fele ağız tele duzağ hem üti
Dele sañsara it başluya segsâr
Yaramaz nâ-sezâ vü nâ-revâdur
Sezâ lâyıq ne lâyıqlu sezâvâr
Unutmağdur ferâmüş u bünâ-güş
270 Kulağ dibi depe târek ile târ
Gönül eglendürtücü hem dil-ârâm
Gönül alıcı dil-ber dağı dildâr
Dağı zâlim cefâ-pîşe cefâ-keş
Cefâ-cüy u sitem-cüy u sitem-kâr
Mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün
Şağın olma sitem-hüy u cefâ-kâr

Der-Bahr-i Remel-i Müseddes³¹-i Maşûr

- . - - / - . - - / - . -

Di fidana dal hâl u hem nihâl
Tayı hâlû hâl beñ kartal dâl
Terlige yek-tâ iki kat hem dü-tâ
Beñzeşe hem-tâ vü mânend ü hemâl
275 Gürbe vü püşek kedi hem reg tamar
Segdür it çağal şegâl ile şegâl³²
Tağ erigi nilkdür³³ kestâne nelk

²⁹ Pâye N.

³⁰ tuzla N.

³¹ Müşemmen N.

³² segâl N.

King kerz oğlan alemdür kilk ü nāl
Nīm-bismil yarı boğazlanmışa
Orta yaşlu nīm-sāl [u] oca zāl
Maşıka hāver di mağrib bāhter
Yıldız ahter eyü alī eyü fāl
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
İřbu dūnyādur ođul h^vāb u hayāl
Der-Baħr-i Hāff-i Maqřūr

. . . - / . . - / . . -

10b

280 Hem seħergeh řabāh u aħřām řām
Gice şeb gice vağtı şeb-hengām
şubh-dem hem seffide-dem ne řabāh
Hem-dem eř hem adaş-durur hem-nām
Hem güzel yüzli māh-rū meh-rū
Mehveş ay gibi gül gibi gül-fām
Gözlü bīnā vü köre nā-bīnā
Sırça mīnā vü pūř adehdür cām
opdı gūsist dūrüst tođrı bütün
Süst geñsek buluç ne süst-endām
285 atı ıř dey demür tulıđaya hūy
Hem vey ol mey süciye iç āřām
Fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün
Ma'rifet cāmın eyle nūř müdām

Der-Baħr-i Hezec-i Müseddes

. . . - / . . - / . . -

Gömeç balı vü 'ādet hāldür řān
Bil ānhā anlar ānān řān u İřān
Huzür āsāyiř oğmek hem sitāyiř
Bezek ārāyiř ü gökcek ne zībān
Di toğrı rāstdur eksildi hem kāst
Yođurda māst di hem dūđ ayran
290 Demür şiş bābzen kātīp alem-zen
aru erzen olay ucuz hem erzān
Hemānā şanasın beñzer ki mānā
Ne surnā zurna ebleh kāđa nā-dān
Eger ger zīnhā zīnān³⁴ bulardan
Bular ĩnhā vü bunlardan ez-ĩnān
Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün
Çalış ol ehl-i 'ilm ü ehl-i 'ırfān
Der-Baħr-i Remel-i Müseddes³⁵-i Maqřūr

. . . - / . . - / . . -

Hem güneş h^vorşid ü h^vor hem āftāb
Māh ay ay aydımidur māh-tāb
295 Tāb ızmağ şu'le bükmeğ tolaşuğ
Dağı ıvrım yüz çevirme ruğ-me-tāb

11a

Di firīb aldamağa orđı nihīb
Dağı şabr itmek řekīb ivmek řitāb
Hem balığ māhī sipāhī 'askerī
Hem siyāhīdür mürekkeb hem zekāb
Ābī ayva murđ-ābī ördege
unduza dırlar seg-ābī hem seg-āb
Yāb yol hem añla bil der-yābdur
Hem murādın bulıcidur kām-yāb

³³ fi'lkdür N.

³⁴ zīnhā N.

³⁵ Müşemmen N.

- 300 Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
 Okı pür³⁶(?) ol kām-bīn ü kām-yāb
Der-Bahr-i Haff-i Maşşūr
 . . - - / . . - - / . . -
 Gāv öktüzdür buzağı gūsāle
 Keçi büz oğlağa di büzgāle
 Meze tad bī-meze dağı şatsuz
 Hem kavun harbüze kelek kāle
 Söyle gū kanı kū di kaymağa tū
 Hem rugū yama eski pergāle
 'Aqla dāniş di yaşduğa bāliş
 İnleyiş nāliş ü dağı nāle
- 305 Leb şudağ tolu nesne leb-ber-leb
 Teb ısıtma uçuk ne teb-hāle
 Aya keş tef yalıñ şigerf direk
 Berf kardur kırağudur jāle
 Fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün
 Şabr kıl eyle şükr her hāle
Der-Bahr-i Remel-i Müseddes³⁷-i Maşşūr
 - . - - / - . - - / - . -
 Tāz yağma hem segirdim Türk-tāz
 Koş segird tūz ol kıvır tāz u bi-tāz
 Al sitā ögmek hem üç katdur se-tā
 Dağı şeş-tā çeşte her çalguya sāz
- 310 Di haraca baca sā çok çok besā
 Esnemek āsā vü yāze hāmyāz
 Zülf kākül köpri ökçe dağı pül
 Hem dühül tavul şavulbāz şabl-bāz
 Hem kesī bir kimse irtürsin resī
 Niçe niçe hem besī bāsī biraz
- 11b Kāfir oğlu muğ-beçe garçe delü
 Hem oyun bāziçedir oyna bi-bāz
 Cür'a içen dürd-keş ol kişi keş
 Keş güzel hem şive karnış pehlü nāz
- 315 Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
 Her murāduñ Haşşadan iste kıl niyāz
Der-Bahr-i Haff-i Maşşūr
 - . - - / . . - - / - -
 Hīme odun di çimşire şimşād
 Hayme çadır azuk ne zād u zevād
 Firih artuqlığa zirih cebedür
 Zih kiriş döl ü döş dağı zih ü zād
 Her zamān dem-be-dem dem-ā-demdür
 Ekiz oğlana hem-şikem hem-zād
 Kardeşe di birāder ü dāder
 Anadan toğmişa di māder-zād
- 320 Hem peyü küpe kaynanaya şasū
 Hem peyü yenge güyegü dāmād
 Kaz bi-ken er yıkıcı merd-efken
 Rāhzen uğrı küh-ken Ferhād
 Fā'ilātün mefā'ilün fa'ilün
 Okı yaz olma iy oğul ırğad
Der-Bahr-i Mütəkārib-i Müseddes³⁸-i Maşşūr
 . - - / . - - / . - - / . - -

³⁶ yer N.

³⁷ Müşemmen N.

³⁸ Müşemmen N.

Şağırılık kerī vü şağırılar kerān
Uyuzlık gerī vü uyuzlar gerān
Kemāne ne matkab çivi fānedür
325 Kıyıya kenāre kerāne kerān
Nihende koyucu dihende viren
İrişen resende eger ol ger-ān
Aşılısuz fūrū-māye māye dişi
Bahālu girān-māye ağır girān
Fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül
Oğul kimseye olma bār-ı girān
Der-Bahr-i Remel-i Müseddes³⁹-i Maşşūr
- . - - / - . - - / - . -

12a

Ser-zenişdür başa kaçmak dūr-bāş
Di çomağa hem ırağ ol dūr-bāş
Riş şaçal kaba şaçal belme-riş
Riş yara tırmalamakdur hırāş
330 Būdī olduñ hem rübūdī kapduñ
Hem çi būdīdür n’olaydı keşki kāş
Mişli yok lā lā vü bālā kad boyı
Vā girü vālā yüce kālā kumāş
Künde kütük kopmuşa hem kende di
Gende gendīde қоқар қусмақ herāş⁴⁰
Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt
Fikr ü zikr it Rabbüñi ğāfil me-bāş⁴¹
Der-Bahr-i Hafif-i Maşşūr
- . - - / . . - / - -

Sāl yıl yaşdaşa dinür hem-sāl
Pār bildür⁴² hem iş bu yıl im-sāl
335 Şınura merz büm uğursuz şüm
Bayğuşa çuğd u büm toy harçāl
Di ğadeng ebleh[e] şu iti neheng
Kaynağa çeng ü pençe vü çengāl
Dük ig tāsa süg yalman nevg
Şaşıya lūç u lük dilsüze lāl
Hem semüz lunbe vü şikenbe qarın
Қуыруға дүнбе вү дүм ү дүнбāl
Serçe bincişk hem dağı güncişk
Қуш боқы пүşk-і murğ u hem pencāl
340 Yücedür bürz uşlu hem gürbüz
Hem çomaq gürz boz doğan küpāl
Fā‘ilātün mefā‘ilün fa‘lün
‘Ālem içre belāsız olmaz bāl
Der-Bahr-i Remel-i Müseddes⁴³-i Maşşūr
- . - - / - . - - / - . -

Gebr ü muğ kāfir ne kāfirler muğān
Putā vü ma‘şūka feğ putlar feğān

12b

Fārisī dil hem Derī cindür perī
Dağı çığlıkdur ğiriv⁴⁴ şīven fiğān
Hem kelīsā⁴⁵ kilse pīse aladur

³⁹ Müşemmen N.

⁴⁰ herās N.

⁴¹ “Gafil olma!”

⁴² yıldur N.

⁴³ Müşemmen N.

⁴⁴ ğirī N.

⁴⁵ kelīse N.

345 Hem telīse hegbe ʿaybe cāmdān
Bunamiş fertüt bıyık hem bürüt
Rüyt⁴⁶ yüzüñ yüzlerüñüz rüyitān
Nağz gökcek beyni mağz u çağz hem
Kırbağa koz çār-megz ü girdgān
Yara zaḥm u egri kıvrım tāk u ḥam
Hem felāseng ile belḥemdür⁴⁷ şapan
Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilāt

İy oğul ḥalk içre ol şırīn zebān

Der-Baḥr-i Ḥaff-i Maḫşūr

-. - - / . - - / . . -

Peder ata ne ana māder ü mām
Nām ad di belürsüze bī-nām
350 Perdedür örtü bendedür bağlu
Kula dinildi bende berde⁴⁸ gulām
Hem yalıñ hem yaḫīn(?) babucı bızı
Hem kılıç tīg u kın ğilāf u niyām
Semer efsānedür kuşak ne kemer
Serv ʿarʿar-durur şanavber çam
Berekī taḫye cāmegī tonlık
Nikī eylik ne fāʿide fercām
İç yağı pih⁴⁹ ağlamak müye
Laʿnete firye sövmege düşnām

355 Fāʿilātün mefāʿilün feʿilün
Cevr ü zūlm-ile olmağıl bed-nām

Der-Baḥr-i Remel-i Müşemmen-i Maḫşūr

- . - - / - . - - / - . -

Gel bi-y-ā getir süci dimek mey-ār
Hem me-y-ā gelme getürme hem me-y-ār
Rez üzüm ağacı berz ü merz ekin
Hem yeşil sebz ü yeşillik sebzār

13a

Murğ kuş simurg hem ʿanḫāya di
Çerğ çaḫırdur çemenlik merğzār
Bīve dul ʿavrat yemiş hem mīvedür
Şīve ḫanıñ nāz u nazlu şīve-kār
360 Dāğ göynük ḫarğadur zāğ u kelāğ
Ṭağıñ altı rāğ u ṭağlık kühsār
Tāk üzüm ağacıdur müşk otı tāk
Işılıcı tābnāk ü tāb-dār
Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilāt
Kimseye olmaz bu dünyā pāydār

Der-Baḥr-i Ḥaff-i Maḫşūr

. . - - / . . - - / . . -

Bestedür bağlu bāğçe bostān
Piste fıstık di emçege pistān
Tān siz gicelik şebistāndur
Kış zemistān u yaza tābistān
365 Güze pāyız ü hem dinür pāzīz
Daḫı pālīz⁵⁰ bāğ-ıla bostān
Ṭolu yeḫçe tegerg ü hem sengek
Seng taş ṭaşığā di sengistān
Gönül alıcı dil-pezir ü debīr

⁴⁶ Rüt N. Kelimenin aslı imlası “rüyet”tir.

⁴⁷ felḥemdür N.

⁴⁸ perde N.

⁴⁹ biyye N.

⁵⁰ pāyız N.

Yazıcı mektebe debīristān
Şūr gāvḡā vü fitne qarqaşalık
Tuzlu yir şüre-büm şüristān
Fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün
Olma fānī cihāna sen şādān
Der-Bahr-i Remel-i Müşemmen-i Maşşūr

- . - - / - . - - / - . -

370 Gül suyu balçık gül-āb ile gil-āb
Lāy balçık çirkef ü çamur hel-āb
Lūbiyā bögrülce serlen⁵¹ būriyā
Hem degirmen āsyā vü āsyāb
Kātı taş hem bir kumāş hārā-durur
Bizi⁵² mā-rā şāfī sārā sāde nāb

13b

Pasdan açılmış züdüde ev kede
Hem ımyzğanmış ḡunüde uyku h^vāb
Muḡ ilik beyni tırı muḡkem uyan
Hem sigil āzeh-durur pāsuḡ cevāb

375 Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt
Ma‘rifet ehli olur ‘ālī cenāb

Der-Bahr-i Haff-i Maşşūr

- . - - / . - . - / . . -

Dem nefes di muşāḡibe dem-sāz
Uy bi-sāz uymayan kişi nā-sāz
‘Arabī tāzī vü oyun bāzī
Hem uzunluḡ dirāzī eyle bi-sāz
Engebīn bala nāzūke nārīn
Sevgülü nāzenīn öḡünme me-nāz
Şehd bal h^voş ḡülüştü şeker-ḡand
Hem şeker ḡand u nāz iden ḡannāz

380 Yarasa şeb-pere çere çādır
Sere gökcek maḡām adı şeh-nāz
Merdüm adem kişi vü göz bebegi
Buḡdaya gendüm ortaḡa enbāz
Düşküne ūftāde ūftāde
Hem oḡul zād⁵³ açık küşāde vü bāz
Fā‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün
Dil nevā ister eyler ol şeh-nāz

Der-Bahr-i Remel-i Müşemmen-i Maşşūr

- . - - / - . - - / - . -

İnce ḡamış hem ḡalem içiye nāl
İnle daḡı inleme nāl ü me-nāl
385 Şatt Baḡdād ırmaḡıdur ḡaz baḡ
ḡaḡ ne yazı hem bıyık tāze şaḡal
Bulaşık ālüde vü pālūde hem
Süzilen rāḡat olan āsūde-ḡāl
Di pelenlü aḡa kevden gövde ten
ḡüre tevsen aḡ yelisi boy[nı] yāl

14a

Di ḡulaḡ burmaḡ edeb öḡrenmege
ḡuş-māl ü h^vor olandır pāy-māl
Dehle ḡoḡa ferc-i zen hem şülledür
Alçaḡa süfle ḡabuḡ şaḡsı sıfāl
390 Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt
Olmaya bī-renc ḡiç gence vişāl

⁵¹ “Serilen” anlamında.

⁵² Bize N.

⁵³ zāde N.

Der-Bahr-i Haff-i Makşür

-. - - / . - - - / . . -

Güy topdur yuvalanan gâltân
Hem çögen şavlecân u hem çevgân
Uşlu dânişver ile dânişmend
Hem hünerver hünêrlü ulu kelân
Guşsa gam zeğ cehenneme dūzah
Hem cehennemlüler ne dūzahiyân
Başdur hişşe raş Rüstem atı
Yıldırım yıldırıcı[dur] raşşân
395 Bağ bi-niger me-gerd me-ger dönme
Bağma me-n'ger di bakıcı nigerân
Görülen dîd eyü pesendîde
Dîde göz kirpige müje müjgân
Fâ'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
Ma'rifet oldu genc-i bî-pâyân

Der-Bahr-i Remel-i Müsemmen-i Makşür

- . - - / - . - - / - . -

Kebk keklik av neççir ü şikâr
Bellü peydâ vü hüveydâ aşkâr
Cüy iste isteme me-ı'lab me-cüy
Cüy çay ırmağ kenârı cüybâr
400 Kışt ekin yazmak diler h'âhed nüvişt
Kışt ekdi hem ekinlik kiştzâr
Yoldan azmış güm-reh ü bî-reh-durur
Bâyed ü bâyist gerek şâyed yarar
Lağana keremb⁵⁴ şol eldür dest-i çep
Esb atdur atlu begdür şeh-süvâr
Ot edeb hürmet bahâne âzermdür
Şerm utanmağdur utanmış şermsâr

14b

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Câhil olma olma h'or u hâksâr

Der-Bahr-i Haff-i Makşür

-. - - / . - - - / . . -

405

Defter âverce kışsa engâre
İşsüz âvâre şanmak engâre
Reht esbâb u leht di çomağa
Hem katı saht u katı taş hâre
Keyfer öc almağa teber balta
Boz doğan şeşber ile let-bâra
Besle perver baş üstine ber-ser
Piser oğul beşik ne gehvâre
Meşelik mişe hem şaçak rişe
Her zamândur hemişe hemvâre
410 Ver eger alta üste zir ü zeber
Çardağa hem ev üsti vervâre
Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
İlme sa'y eyle gezme âvâre

Der-Bahr-i Remel-i Müsemmen-i Makşür

- . - - / - . - - / - . -

Ulu eksiklü kemîn ü kemterîn
Hem utanmış şermnâk ü şermgîn
Bîve⁵⁵ tül 'avret avasbâbı(?) hatûr⁵⁶
Dür iraq zîrek kişidür dūr-bîn

⁵⁴ kerneb N.

⁵⁵ Pür N.

⁵⁶ "Tehlikeli kişî" anlamına gelen kelimenin sözlükteki karşılığı tespit edilemedi.

Hem görüŝ biniŝ dağı yaradılıŝ
Āferiniŝ yaradıcı āferin
415 Hem ŝemem çarık nem ü ŝebnem çidür
Yaŝludur nemnāk ü nemgîn ü terin
Kānlu ħünin boyalu rengindür
La'nete nefrin ü alkıŝ āferin
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
Ol edeblü ħalk disin āferin
De-Baħr-i Hezec-i Müseddes
. - - - / . - - - / . - - -
Dağı yazmak nipiŝten hem niviŝten
Dağı dürmek neverdiden neviŝten

15a

Dağı süftiden ü süften ne delmek
ŝünüdüdür iŝitmek hem ŝinüften
420 Dağı düşmek fütāden üftāden
Dağı ŝisten oturmak hem niŝesten
Zedāyiden zidüden pasdan açmak
Açılmakdur ŝüküfiden ŝüküften
Residen resten oldı hem irişmek
Olur biŝmek peziden dağı puĥten
Reviden gitmek oldı dağı reften
Hiliden ŝaluvirmek dağı hiŝten
Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün
ŝen ol gül meclisün tā ola gülŝen
Der-Baħr-i Ĥafif-i Maķŝür

-. - - / . - - - / . - - -
425 Di ĥadeng oķa demür ne peykān
Kaŝd āheng-durur siper kaķkan
Sügü nize vü nije⁵⁷ hem günlük
Riz ufaķdur dökücü hem rizān
Kıcidur serm ü yumuŝađa di nerm
Çerm göndür tağarcığa enbān
Tiz ü sertiz keskine dağı niz
Konuğa miz ü hem dağı miħmān
Hem yoğun çık koyı sitebr ŝıtabr
Çādıra çetr ü çardağa eyvān
430 Hem boğazdur gelü fürü aŝađı
Der ü ender der-ü hem anda der-ān
Delüce yühedür gürüha yumaķ
Örgüce dindi kühe vü kühān
Fā'ilātün mefā'ilün fe'ilün
Oķı yaz ola gör şeh-i devrān
Der-Baħr-i Ĥafif-i Maķŝür
-. - - / . - - - / . - - -
Tir oķ oķ atıcı tir-endāz
Töref[?] endāze at biraķ endāz
Düz dik di çuvalduza pendüz
Kazan endüz ŝındıya di kāz⁵⁸

15b

435 Bıyığa seblet ü dilet gönlün
Let çomaķdur oyuncı lu'bet-bāz
Süz yaķ hem yürek yaķan dil-süz
Yanmağa erimege süz u güdāz
Kefçe keĝir ü sir toķ geç dir

⁵⁷ nize N.

⁵⁸ Vezin aksamaktadır.

Şarmışağ⁵⁹ sirdür şoğan hū-piyāz
Fā'ilātün mefā'ilün fe'ilün
Cidd ü cehd ile oğul oğı [vü] yaz

Der-Bahr-i Haff-i Maşşür

-. - - / . - - / . - -

440 Kākum ās el degirmeni dest-ās
Hem eşek aţ degirmenine ħar-ās
Hem zararlıdur gezend ü peyke nevend
Ercümend ulu şaklamağa di pās
Di tabibe pizişk ü dağı piçişk
Çirk kir pas cümle bez kirpās
Kötürüm cengelük kurbaga ğük
Tasa ğam hem ħedük u süg ne yas
Ħev budağ kırmağ arpaya [da] di cev
Di direv biçmege orağdur şas
Büde olmış idi ne tüde yığın
Süde fersüde ezilmiş eski pelās⁶⁰
445 Çölmege dıĝ hem yaĝın nezdik
Tuluma ħik ü şışdır āmās
Fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün
İtme mirāt-ı kalbi cehl-ile pas

Der-Bahr-i Remel-i Müşemmen-i Maşşür

-. - - / - . - - / - . - -

Yād-ĝir ezberleyici yād-dār
Ezber eyle yād-ĝir ü yād-dār
Pān-zehr ü pā[d]-zehr ağı şaşı
Zehr ağıdur zehre öd ilana mār
Güç işe düşvār hem düşhār di
İş ü güç kirdārdur hem kār u bār
450 Gelici āyende yābende bulan⁶¹
Pek duran pāyendedür hem pāydār

16a

Rüste bitmiş er şırası reste di
Kurtulınmış reste vü hem rest-kār
Dürd şortı oldu mürd ü hem bümürd
Bürd eletdi yük yavaşdur bürd-bār
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt

Ħ^vāb-ı ğafletden özüñ ey yār uyar

Der-Bahr-i Haff-i Maşşür

-. - - / . - - / . - -

Bulut ebr oldu yağmura bārān
Buza yeğ buzluğa dinür yeğdān
455 Küştī öldüñ güreş dağı küştī
Gemi keştī gemici keştībān
Dibege hāven igneye süzen
Demür āhendür örse di sindān
Kāf çatlağ delük şikāf yaruğ
Lāf öĝünmek riyā ğüzāf yalan
Pīç ü pīç oldu güç yarağa pesic
Dolaşuğ pīç ü sarmaşık pīçān
Luţf u eylük sipāse māsē kürek
460 Çanağa şasa kāsē vü pingān
Fā'ilātün mefā'ilün fe'ilün
Ma'rifet ehliğür şeh-i devrān

Der-Bahr-i Remel-i Müşemmen-i Maşşür

⁵⁹ Şarmaşık N.

⁶⁰ Vezin aksamaktadır.

⁶¹ Mısra başındaki "hem" kelimesi, aruzu bozduğu için metne alınmadı.

-. - - / - . - - / - . -

Qorquludur sehmg̃in ü sehmnāk
Hem hıç'mlu hışmg̃in ü hıřmnāk
Diñleme me-ř'nev şinev bi-ř'nev iřit
Hem girevdür rehn ü uç çukur meġāk
Erc kıymet kurç dilim vec egir
Kec kireç balçık qoyacağ tekne lāk
Yaraşur zıbed yarar hem mī-sezed
Zerd şaru qara boya zāc u zāg
465 řūh edebstüz cevır iden kerpiç külūh
Kirlü paslu řūhg̃in ü řūhnāk

16b

Sahtiyān oldu edīm ü yarı nīm
Qorqudur bīm ü hirās u ters ü bāk
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
Pāk ol sen kimseden hıç itme bāk
Der-Bahr-i Haff-i Maqşūr

-. - - / . - - / . . -

Ded ü derrende yırtıcı dağı dām
Tızaġa qurda qışa di ded ü dām
Berg yaprağ yarağ çınıldı perek
Merg ölüm qan yutucu hūn-āřām
470 Berd şavul şavaşa cenge neberd
Leg leged depme sille ine künām
Armaġan süfte kızmışa tefte
Puhte pişmiş kemende çig göne hām
Ibrıġa āftābe tābe tava
Dağı germ-āba ıssı şu hāmmām
Lıve di ebleh[e] girıve belek
Böne kālıve hem seme sersām
Fā'ilātün mefā'ilün fe'ilün
Oğı yaz 'ālim ol sen olma 'avām
Der-Bahr-i Remel-i Müsemmen-i Maqşūr

-. - - / - . - - / - . -

475 Merz-bān uç begi bekcı pās-bān
Göz idici dıdever hem dıde-bān
Bes yeter ancağ niçe niçe dimek
Pes řoñ ard hem eñse beñzeřdür besān
Boz ağa şeb-reng ü eglenmek direng
Hem bışı lālengdür etmek ne nān
Hı'ān oğı oğuyıcı süfre yimek
Hūn qan hem qan řaçıcı hūn-feřān
Nış neşter fikre hem endış di
Kış dındür töre hem āyın ü sān
480 Kāk er kişi qurı etmek bebek
Hem çürük kāvāk çöplük hākdān

17a

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
Bir hayāl-i hı'ābdur işbu cihān
Der-Bahr-i Haff-i Maqşūr

.. - - / . - - / . . -

Cenge peykār u iştüzze bī-kār
şanmağ engār ol işe ān-kār
Hem kelīsā künişt qaġřađ rişt
İri taşlağ dürtüşt ü nā-hemvār
Kūya di rüstā vü hem rustā
Qo bi-tā bil bi-hil bi-nih bi-güzār
485 Kōmür engişt ü barmaġa engüşt

Müşt yumruğ avuç di tütme me-dār
Künc küşe ağız bucağı [da] lünc
Ġunc karnış kızılığa ġencār
Ulu serheng ü oyucu hem-reng
‘Aql ferheng bengdür esrār
Sık omuz yurdu deldi düşdi [de] süft
İgne yurdısı oğ gezi sūfār
Fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün
Ol ecel şubhı toğmadın bīdār

Der-Bahr-i Remel-i Müşemmen-i Maşşūr

-. - / - . - - / - . -

- 490 Hem diken kaşı demek hār u bi-hār
Yara yırtık ġuşşa vü ġam hār hār
Rīst aqdı çīst neyki īst dur
Kīst kimdür nīst yokdur hest var
Kāh çardağ köşk taşlık seng-lāh
Hem budakdur şāh boynuz şāhsār
Çokluğa enbūh u heybetdür şükūh
Ġuşşadur endūh u yaşlu sügvār
Hāzır amāde virilmiş dādedür
Hem dişi māde arık lāgar nizār
495 Mest esrük puta tapan büt-perest⁶²
Pest alçağ di hākīre h^vor u zār
Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt
Hār elinden gül çeker şad hār-hār⁶³

17b

Der-Bahr-i Haff-i Maşşūr

. . - - / . . - - / . . -

- Kūş çalış di başa çık bi-ser-āy
Sözi h^voş añılıcı ġuş-serāy
Cāme ton şīre cāme hāme kalem
Nāme kāğıd nişānedür tuğrāy
Rüz gündüz di şimdi nüz u henüz
Bugün im-rūz dur yarın ferdāy
500 Berre kızıl alın saçı turre
Nerr ü nerre erkek oldı kürre tay⁶⁴
Me-terezdür me-ters korğma me-ters
Korğuya ters ü kāfire tersāy
Oluga nāvdān ü hem nāve
Maḥfeye di kejavē çaña derāy
Oldı buyruk tütücü rām ārām
Daḥı ārām dīnleniş āsāy
Fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün
Ehl-i ‘irfāna cān u baş fedāy⁶⁵

Der-Bahr-i Remel-i Müşemmen-i Maşşūr

-. - / - . - - / - . -

- 505 Ġüsfind koyun keçi çoban şebān
Hem ağıl şeb-gāh u giceler şebān
Kulağūndur ġuşet ‘aqluñ hūşetdür
Ġuş etdür hem sūñükdür üstüñ^vān
Aştīdür şulḥ u tütduñ dāştī
Daḥı ḥar-deştī vü ḥar-kürre kolan
V’ān geh andan soñra erken hem be-geh
Hem şaman uğrısına di kehkeşān

⁶² put-perest N.

⁶³ hār u hār N.

⁶⁴ Mısra “fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün” vezniyle yazılmıştır.

⁶⁵ Vezin aksamaktadır.

Dümel ü dünbel çıban çoltuğ bağal
Tel depe kalba dağal yel pehlevān
510 Māhyāne māhgāne aylığa
Dağı yıllık sālyāne sālyān
Zeft yoğun hem bağıle züft di
Kara sakız zift müfte rāygān
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
Ser virürler ğilme cümle serverān

18a

Der-Hāff-i Mağşür

...- / .- / .- / .- / .- / .-

Azuğa tüşe bala şerbete nüş
Bi-h^v or iç yi iç içme nüş u me-nüş
Sür dernek düğün oğuldur pür
Nür güç kuvvet ü azuğdur tüş
515 Zih zihīdür ne h^voş sehī toğrı
Di rehī kulluğa tehī tī boş
Hem hıredmend ü bā-hıred beğred
Uşludur uş hıred delü medhüş
Harr u hard özlü balçığa bi-har al
Har eşek davşana dinür har-güş
Runbe kasiğ kılı pamuğ penbe
Hunbe büyük küpe sıçandur müş
Fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün
Pend-i üstāda şıdğ-ıla tüt güş

Der-Bahr-i Remel-i Müşemmen-i Mağşür

-. - / - . - / - . - / - . - / - . -

520 Söylemek güyiden ü güften-durur
İstemek cüyiden ü cüsten-durur
Di şitābiden şitāften ivmege
Hem çehiden kalğınmağ cesten-durur
Hem şikesten hem şikendendür şımağ
Delmege sünbiden ü süften-durur
Epsem olmağ ten-zeden hem tem-zeden
Uyumağ husbiden ü huften-durur
Tühten tüziden irküp yığmağa
Bağlamağ bendiden ü besten-durur
525 Kāsten kāziden ekmeklik ekin
Bitmege rüyiden ü resten-durur
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
Ehl-i ğırfān cān u ğālem ten-durur

Der-Bahr-i Mütēkārīb-i Müşemmen-i Mağşür

... / .- / .- / .- / .- / .-

Be-vey bā-vey aña bedü hem bedān
Bedān yaramazlar bil aña bi-dān
Bilür kişi dānā vü bernā yigit
Tüvānā di güçlüye güçdür tüvān

18b

Çıyan oldı şad-pāye dāye çaya
Yumurda ne hāye tavuğ mākiyān
530 Şemen puta tapıcı baña be-men
Semen yāsemen feslegen zeymurān
Şiken şı gönül şınduran dil-şiken
Ne büklüm şikenc ü şiken hem şikān
Kısaç enbür ü kes bi-bür tolu pür
Ne yankesici kīse-bür sür bi-rān
Fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül
Degil kimseye bākī işbu cihān

Der-Bahr-i Remel-i Müsemmen-i Maşşür

-. - - / - . - - / - . -

- 535 Çest çâpük aramakdur cüst ü cüy
Şest ağ yumak arıtmak şüst ü şüy
Sık beze hengüft açıldı [ne] şüküft
Güft didi söze sava güft ü güy
Bir yaña yek-rü anuñ'çün z'-ân-rü
Kaşa ebrü yüz şuydur âb-rüy
Düze butrak cüze tavuk yavrusı
Küze bardak hem señek desti sebüy
Yek-şebe bir gicelik boncuq şebe
Dabbe⁶⁶ gön bardak şulak kabaq kedüy
Avrata bânü di Âmü bir şudur
Hem geyik âhüdur er şevherle şüy
540 Büt-kede büt-hâne putlar duran ev
Mey-kede mey-hâne köy dih dîh ü küy
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Olma oğul h^vod-fürüş [u] yâve-güy

Der-Bahr-i Haff-i Maşşür

. . - - / . - . - / . . -

- Pâk arı vü korqusız bî-bâk
Hem güzel türk ü terkidür fitrâk
Yekbünî feslegen menî benlik
Yiyecek h^vordenî vü hem h^vorâk
Peşen ü Tehmten⁶⁷ iki er adı
545 Kühen ü köhne eski yaruq çâk
Hük toñuz buved ki bük ola kim
Pük süpründi kav [u] toprak hâk

19a

Ġundedür hem tenende örümcek
Ġuşşaludur ġamende vü ġamnâk
Yaramaz kişidür hes ü nâ-kes
Dağı çör çöp-durur hes ü hâşâk
Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
Olma dünyâ-yı dün için ġamnâk

Der-Bahr-i Remel-i Müsemmen-i Maşşür

-. - - / - . - - / - . -

- 550 H^voş eyüdüdür kurı nesne huşk u hüş
Gürlemek hem kaynamaq cüş u hurüş
Tefiş⁶⁸ kızgınlık cerâhat biz direfş
Kefş başmaqdur pabucdur pây-püş
Örti püşiş bögrek öyken gürde şüş
Bit şüpüş küçük yelekdür sine-püş
Hişte şarkmış püşte dağun arkası
Hem firiştedür melek Cibrîl Sürüş
H^vor aşak kendün begenmiş h^vod-pesend
Kendü h^vod lâf urıcudur h^vod-furüş
Çerb yağlu lâf keb ġabġab saqak
Epsem ol h^vâb-bâş u h^vâb-kün şü-ġamüş
555 Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
İlm okı âb-ı hayâtı eyle nüş

Der-Bahr-i Haff-i Maşşür

. . - - / . - . - / . . -

Başu hem boyına di ser gerdân
Eyle gerdân ü dönici gerdân

⁶⁶ Depe N.

⁶⁷ Kelimenin aslı "Tehmten" dir.

⁶⁸ Kelimenin aslı "täbiş" kelimesinin muhaffefsi olarak kullanılan "tefiş/tebiş" tir.

Kūhdur dağ u gūh adam necsi
H^vor u ‘āciz sūtūh u ser-gerdān
Di büzürg uluya sūtürg büyük
Gürg kurd bir yirūñ adı Gürgān
Ağulu gerze ısrıcı şerze
Titremek lerze titreyen lertzān
560 Güfte dinmiş delinmiş süfte
Gizlü pinhān u hem nühüfte nihān

19b

And sevgend ü k̄ānī‘e h̄ursend
Çend kaçdur hem ol kadar çendān
Fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün
Cümle derdüñ devāsıdur ‘irfān
Der-Bahr-i Remel-i Müsemmen-i Maḳşūr

-. - - / - . - - / - . -

Uşşı gitmiş şeyd ü şeydā vü şemīd
Ummağa ümmīd umudsuz nā-ümīd
Bıkr kız düşīze pīrūze zafer
Vīje pākīze arı çirkin belīd
565 Kūşe bucağ gūş⁶⁹ kayın ağacı
Hem başağ hūşe ekin haşıl havīd
Renc emek āgenc ü āgende şucuğ
Hem hazīne genc anahtardur kilīd
Kec kej egri kez acı hem şaşıdur
Arşun ılğun gez sögüt ağacı bīd
Tolaşık der-hem bile bā-hem be-hem
Di ferāhem dirmeye dirdi bi-çīd
Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt

Okı yaz kim devletüñ ola mezīd

Der-Bahr-i Remel-i Müseddes-i Sālim

-. - - / - . - - / - . -

570 Şīr sūd hem erkek aslan nerre-şīr
Hem kılıç şimşīr bir beg ere de şīr
Bāver inanmağ bi-y-ār āver getir
Yardım iden yāver [ü] hem dest-gīr
Rānde sürgün ne yorğun mānde
Çāresüz vā-mānde hem nā-güzīr
Şīre üzüm şuyı kimnün zīredür
Oğul oğlıdur nebīre koca pīr
Öñegü gerden-keş ü ser-keş-durur
Yük çekici bār-keş hem bār-gīr
575 ‘Akrebe kejdüm di paldum pārdum
Hem borıdur gāv-düm dağı nefīr

20a

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt
Doğrı ol Hāğ saña ola dest-gīr

Der-Bahr-i Haff-i Maḳşūr

. . - - / . - - / . . -

Ağlamağ girye ağlayan giryān
Müstmend iñlü iñleyen nālān
Bezm meclis ne rezm ceng ü şavaş
Kırağı pūj⁷⁰ ü guşşalu pūjmān
Yād hātırda tutmağ olsun yād
Bād yel güz yeline bād-ı hazān
580 Kışa dey hem key ulu hāne dinür

⁶⁹ gūşe N.

⁷⁰ bezm N.

Key kaçan hem Zuhal-durur Keyvân
Yağ revgen elek ne pervizen
Dirsege vâren uyluğa hem rân
Germdür ıssı kerm üzüm çibuğı
Kirm kurd kurdcağızlara kirmân
Tāv kızmağ egindüye di sāv
Dörpüye çüb-sây ege sühân
Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
Fazl ile halk içinde ol sultân

Der-Bahr-i Remel-i Müsemmen-i Maşşür

-. - / - . - - / - . -

585 Di sülüğe dīvçe hem dīv gül
Hem sigil pālū hem urdur dāmğül
Di yalan söze dürüg aydın fūrüg
Oda tapan kâfire müg u Moğol
Ne umutludur⁷¹ hunuk boz ata hing
Ling baldur hem aşık topuk pejül
Büd varlık oldu idi kav pud⁷²
Püd argaca yumağa di gülül
Hem oğul ferzend ü yüksekdür bülend
Şend kuş burnına kaz burnına nül

590 Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Çalış ol ehl-i ma'ârif ey oğul

Der-Bahr-i Hafif-i Maşşür

. . - - / . - . - / . . -

20b

Kırmızı sürh ü âldür gül-gün
Kızıla la'l-gün u hem mey-gün
Erguvân ercivân bir çiçege
İki saz ergenün ile kânün
Karışa di bidist yonca sepist
Dağı fihrist evvel ü kânün
Dest-müzd el kirası müzd şevâb
Uğrı düzd gice başkunı şeb-hün
595 Hir tımân mihr şefkat ile güneş
Felege di sipihr ü hem gerdün
Gird degirmi vü çevre gird-â-gird
Dağı pîrâmen ile pîrâmün
Çün ü hem-çün çü gibi çün çünki
Çün nite niteliksüz bî-çün
Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
Ey oğul çalış olma câhil-i dün

Der-Bahr-i Müsemmen-i Maşşür

-. - / - . - - / - . -

Şüfî zâhid toğrı şâhid bâr-sây
Müşk ezici müşk-sây ü ez bi-sây
600 Kız karındaş h^vâher ü dağ-ser ne kel
Cevhere gevher içün behr ü berây
Yuğma me-şüy şıkma me-füşr şay şümür
Hem deve şütür cerescik hem derây
Guşşalu mendvür hem gam-h^vordur
Lori kuşu üstü h^vân-h^vor u Hümay
Hem yabâna söyleyen beyhüde-güy
Herze-güy u yâfe-güy u jâj-hây
Pencere revzen ne revşen bacadur

⁷¹ "Mutlu, bahtlı" gibi anlamlara gelen "hunuk" kelimesinin metindeki anlamı bulunamadı.

⁷² püd N.

- 605 Rüşen aydın hem ziyālu rüşenāy
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
Olmağıl nādāna yār u āşināy
Der-Bahr-i Remel-i Müseddes
- . - - / - . - - / - . -
Gönlege pīrahēn ü yeñ āstīn
Yiñ⁷³ h^vorīd ü kürkdür hem püstīn
- 21a
- Eyürek h^voşter niküter nīkter
Hem eyüsidür bihīn ü bihterīn
Ululuğdur serverī vü mihterī
Hem yüzük engüşterī kaşı nigīn
Çīn büklüm toğrı hem bir memleket
Di sühan-çīn kovcıya devşür bi-çīn
610 Hīr uyuşmuş çīr kuvvetlü kişi
Kaşımış tīre gāzablu āteşīn
Mey-zede mahmūr urılmış hem zede
Guşşaludur gam-zede endūhgīn
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
Olma fānī devlete şād u hazīn
Der-Bahr-i Remel-i Müşemmen-i Maşşür
- . - - / - . - - / - . -
Oynamağ bāzīden ü hem bāhten
Koşmağa tāzīden ü hem tāhten
Dikmege dūzīden ü hem dūhten
Düzmege sāzīden ü hem sāhten
615 Di mezīden hem mekīden emmege
Hem doğurmağ zāden [ü] hem zāsten
Artmağ efzāyīden efzūden-dur[ur]
Eksimek kāhīden ü hem kāsten
Bīhten bīzīden unı elemek
Süzmege pālūden ü bālāften
Hem şīnās[ī]den şīnāhten añlamağ
İstemek h^vāhīden ü hem h^vāsten
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
Çalış oğul çıkma rāh-ı rāstdan
Der-Bahr-i Remel-i Müseddes
- . - - / - . - - / - . -
620 Yürüycidür revende hem revān
Hem yelididür devende hem devān
Nīmçe⁷⁴ kāmıcı dişi fīle zinde-pīl
İşiricidur gezende hem gezān
Geşte dönmişdür delü ser-geştedür
Küşte ölmüşdür ölüler küştegān
- 21b
- Pestī alçaqlık di kimsin kīstī
Varlık hestī-durur gītī cihān
Pasdan açdı zidūd u tīz zūd
Hem tütün dūd u kabīle dūd mān
625 Kaşu der-vāze alacağ gāzedür⁷⁵
Hem kale[n]ce⁷⁶ vü kelāje şaşağan
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
Senden ister bir gün uçmağ murğ-ı cān
Der-Bahr-i Remel-i Müşemmen-i Maşşür

⁷³ "Yiyin!" anlamında.

⁷⁴ Çende N.

⁷⁵ kâjedür N.

⁷⁶ kelāje N. Kelimenin aslı imlası "kälence"dir.

-. - / - . - - / - . -

Tünd güç iş katı yeldür tünd-bād
Hem kaşırğa devledür hem gird-bād
Şifte aşifte alüfte delü[ye]
Refte gitmiş düşdi üftād ü fütād
Hem gelüp gitmek ne āmed şüd-durur
Oldı şüd bud açdı bü-k'şādur küşād
630 Bām tam üsti haber peygāmdur
İRte vaqti bām-gāh ü bām-dād
Zād yaş hem döl ü döş şālīh kişi
Zād doğdı hem beg oğlu şāh-zād
Pāşne ökçe teşne şusız hançere
Deşne bıçaq kārđ hem şındı dükārđ
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt

İtme kendüñden ulu ile 'inād

Der-Baħr-i Remel-i Müseddes

-. - / - . - - / - . -

'Aksinedür başgüne bāzgün
Tersinedür hem şügüne vāzgün
635 Şüfdur peşmine pīne yamadur
Ābgüne sırça mavi āb-gün
Oldı döndi geşt geçdidür güzeşt
Hem legendür taşt ü süfre taşt-ħ^vān
Haste rencür u қolan ħar-güşdur
Hem sütür ılķı yavuz tünd ü ħarün

22a

Nicesin çünī vü ħünī қanludur
Hem görürsin bīnī vü bīnī burun
Pürs şor sille tabanca lers lüs
Ferc küs hem oturaқ yer kevn di kün⁷⁷

640

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
Lāleveş cehl-ile bağruñ itme ħün

Der-Baħr-i Ĥaff-i Maқşür

. . - - / . - . - / . . -

Ĥiz tur cümle öri tur ber-ħiz
Āħiret rüst-ħiz ü rüstā-ħiz
Küdek oğlancığa küçük küçek
Cāriyedür kenizek ile keniz
Alçağa ħ^vor u ırğada müzdür
Üzüm engürdur қurısı meviz
Ĥunb u ħum küpe tuynağa süm sünb
Қurşun üsrüb қalaydur erziz
645 Bağla eñ yer düğüm [ü] buқаğı bend
Қula atdur semend ü gök şeb-diz
Hem қabul it pezir çäre güzir
Zir alt қаçмаға гүriğ⁷⁸ ü гүriз
Fā'ilātün mefā'ilün fe'ilün
Olma 'ālemde zālim ü ħün-riz

Der-Baħr-i [Remel]-i Müsemmen ü Maқşür

-. - / - . - - / - . -

İçerü der hem derün[dur] enderün
Hem daħı taşra beder bīrün birün
Yolı göster reh-nümā bize be-mā
Қulağuz hem reh-nümā vü reh-nümün
650 Yārelü ħaste dilek hem ħ^vāste

⁷⁷ kün di kevn N.

⁷⁸ güziğ N.

Tasalu dil-haste tutsağdur zebün
Nîl Mısr ırmağdur hem gök çivit
Pîl fîl gök renklü nesne nîl-gün
Kaplubağa hâr-püşt [ü] seng-püşt
Püşt arka arkaluç uça sürün

22b

Qızmağa tâbiş nüvâziş oğşayış
Tecrübedür âzmâyiş âzmün
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Kılma esrârüñ dehânuñdan birün
Der-Bahr-i [Remel]-i Müsemmen-i Mağşür

-. - / - . - - / - . -

655

Mîyve ağacı dıraht ağaca çüb
Hîzüüm odun şarı ağaç zerde-çüb
Başa gelmiş ser-güzeşt [ü] ser-nüvişt
Zîşt çirkin eyü nîkû nîk ü hûb
Bekmeze düş-âb hem küş-âb di
Arpa şuyına cev-âb u küpe küb
Hem göbekdür nâf u nâfe pây-bâf
Çulhaya rakqâşe dirlere pây-küb
Bâşe atmaca terâşe yongadur

660

Hâşe süpründi süpür rüb [u] bi-rüb
Sühte yanmış[dur] zibil hem rüfte
Küfte yorgun döğülmüş döğ bi-küb
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Okı ol halk içre mağbübü'l-kulüb
Der-Bahr-i Remel-i Müseddes-i Sâlim

-. - / - . - - / - . -

Bulmağa yâbiden ü hem yâften
Qızmağa tâbiden eyle tâften
Âmeden gelmek şüden gitmek-durur
Hem zeden urmağ komaq be-g'zâşt
Qazmağa kenden fikenden atmağa
Kerden etmek dağı ekmek kâşt
665 Görmege dîden devîden yelmege
H'orden içmek yutmağa evbâşt
Bürden iltmek di şümürden şaymağa
Bağlamak besten ne dutmaq dâşt
Küften dögmek süpürmek rüften
Dağı yarmağ keften ü hem kâften

23a

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Sâf-dil ol âbveş ey sîm-ten
Der-Bahr-i Remel-i Müsemmen ü Mağşür

-. - / - . - - / - . -

670

Yek bire dü iki se üç dört çâr
Peñ beş şeş altı şaymağdur şümâr
Heft yedi heştür dağı sekiz
Nüh tokuz deh ona dirlere tut bi-dâr
Yâz-deh on bir devâz-deh on iki
Sîz-deh on üç di kaç kez çend-bâr
Heft-deh on yedi heşt-deh on sekiz
Hem nüvâz-deh on tokuzdur şay şümâr
Bîst yigirmi sî otuz çil çihl kırk
Ellidür pencâh u kaldur hem ber-âr
Şaşt altmış yetmiş heftâd di
675 Seksene heştâd di getir bi-y-âr
Hem neved tokşan u şad yüz hem dü-şad

İki yüz sî-şaddur üç yüz biñ hezâr
Borca vâm u çâresüz nâ-kâmdur
Şoñdur encâm iş şoñi encâm-ı kâr
677 Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Bizden ihvâna bu oldu yâdgâr
Temme'l-kitâb bi-avni'llâhi'l-Vehhâb

KAYNAKÇA

- AYVERDİ, İlhan (2005). *Misallî Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Doktor Hüseyin Remzi (1305). *Lugat-ı Remzi*, İstanbul: Matbaa-i Hüseyin Remzi.
- GÜMÜŞ, Zehra (2006). *Tuhfe-i Mîr (Tuhfe-i Şâhidî Şerhi)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İLHAN, Seyfettin (1997). *Şemsî-Cevâhirü'l-Kelimât (Mukayeseli İnceleme)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İMAMOĞLU, Ahmet Hilmi (1993). *Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler ve Şahidi'nin Sözlüğü (İnceleme-Metin)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İNCE, Yılmaz (2002). "Manzum Sözlükler ve Şemsî'nin Cevâhirü'l-Kelimât'ı Üzerine Bir Dil İncelemesi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C 12, S 2, s. 175-182, Elazığ.
- JOHNSON, Francis (1852). *Dictionary (Persian, Arabic and English)*, London.
- KANAR, Mehmet (1998). *Farsça-Türkçe Büyük Sözlük*, İstanbul: Birim Yayınları.
- KANAR, Mehmet (2007). *Türkçe-Farsça Sözlük*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- KILIÇ, Atabey (2007). "Türkçe-Farsça Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Şâhidî (Metin)", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 2/4 Fall, s. 516-548, Ankara.
- Mehmed Salahi Bey (1313-1322). *Kâmûs-ı Osmânî*, İstanbul.
- Mütercim Âsım Efendi (2009). *Burhan-ı Katı*, (haz. ÖZTÜRK, Mürsel; Derya ÖRS), İstanbul: TDK Yayınları.
- ÖZ, Yusuf (1999). *Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Seyyid Ahmed Hayatî el-Elbistanî (1237). *Şerh-i Tuhfe-i Vehbi, Tuhfeti'd-Dürriyye fi Lugati'l-Fârisiyye*, İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- ŞAFAK, Yakup (2003). *Aruz Terimleri*, Konya: Saye Yayınları.
- ŞÜKUN, Ziya (1984). *Gencine-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Şemsî Dede. *Tuhfe-i Şemsî*, Konya Mevlana Müzesi Müdürlüğü Türkçe Yazma Eserler Bölümü, No.: 3149.
- Tarama Sözlüğü* (2009). (haz. AKSOY, Ömer Asım; DİLÇİN, Dehri) Ankara: TDK Yayınları.
- UNAT, Faik Reşit (1988). *Hicrî Tarihleri Miladî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Ankara: TTK Yayınları.
- Vanî Mehmed Efendi (1141). *Lugat-ı Vankulu*, İstanbul: Dâru't-Tabaati'l-Ma'mûre.
- Yayaköylü Ahmed Reşid el-İzmirî (1259). *Şerh-i Nuhbe-i Vehbi*, İstanbul: Takvim-i Vekâyi Matbaası.